

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXII рік видання. № 353, листопад, 2023

Оксана Мельничук,
Пливають гроби

*І ружому навчається,
Щ свого не цурайтесь...*

М. Шибанко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Сучасні виклики та прагнення до збереження національної ідентичності*
- ❖ **2023 – рік Ольги Кобилянської**
Про першу спробу екранізації повісті Ольги Кобилянської «В неділю рано зілля копала...»
Щоденники Ольги Кобилянської
- ❖ *Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики (11)*
- ❖ *Проза Івана Ковача*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XCII)*
- ❖ *Вивчення функційного діапазону прикметників у художньому тексті (на матеріалі новели Ольги Кобилянської «Думи старика»)*
- ❖ *Поезії Наталі Федькевич, Олени Репіної, Тетяни Купрій, Оксани Пастернак*
- ❖ *Повість Сидонії Никорович «Марія»*
- ❖ *Парадокс (Уривок з новели)*
- ❖ *Свято. IV. Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Старий ремінь (Уривок з роману «Дикий рай»)*
- ❖ *Пригоди хороброго опришка Григорія Пінті (Уривок з повісті)*

У четвер, 9 листопада, у конференц-залі бухарестського готелю Шератон відбулася 5-та конференція «День української мови в Румунії – нагода для роздумів про виклики в регіоні». Захід розпочався з державних гімнів Румунії та України та молитви отця Василя Колопельника, вікарія Українського греко-католицького вікаріату Румунії.

З вітальним словом до присутніх звернувся голова Союзу українців Румунії, депутат Парламенту Румунії Микола-Мирослав Петрецький, який підкреслив, що свято рідної мови є однією з найважливіших подій у житті кожної нації. «Кожен народ може відновити будь-яку матеріальну річ, але не може відновити мову, якщо вона втрачена», – сказав голова СУР. Він наголосив, що СУР докладатиме значних зусиль для збереження української мови, а підтвердженням ефективності цієї роботи стали результати останнього перепису населення, що засвідчили важливість української громади, однієї з найбільших з точки зору культури, історії та географії, третьої за чисельністю національної меншини Румунії. Микола-Мирослав Петрецький подякував усім за підтримку української мови та українського народу, особливо в ці складні часи.

Далі виступили представники Адміністрації Президента, Уряду та Парламенту Румунії, Верховної Ради України, місцевих адміністрацій Румунії та України, Посольства України в Румунії, Світового Конгресу Українців, Європейського Конгресу Українців, академічних та церковних кіл тощо.

Мова залишається скарбницею надії

Радник Президента Румунії Серджіу Ністор засудив незаконну агресію Росії проти України та наголосив, що у відповідь на війну та мову ворожнечі українська громада робить мову засобом злагоди, протидіючи демагогічному спотворенню мови та перетворенню її на зброю війни. «Мова залишається скарбницею надії», – підкреслив він.

Лідер парламентської фракції національних меншин у Палаті депутатів, депутат Варужан Памбукчіан підкреслив важливість мови для ідентичності народу. Він закликав до збереження рідної мови, заявив-

ши, що це «найважливіше, що будь-яка нація може зробити для себе».

Голова Комітету з питань культури Палати депутатів Юліан Булай торкнувся жаків війни в Україні, в якій агресор заперечує право України на власну ідентичність, а також культурну та мовну спадщину. Він підкреслив, що «перлини народжуються в результаті страждань» і додав, що «зміцнення ідентичності української нації як окремої мовної групи зараз відбувається у результаті таких страждань».

Сучасні виклики та прагнення до збереження національної ідентичності

Рідна мова: скарб для всіх меншин

Варол Амет, представник Демократичного союзу турко-татарських мусульман Румунії, підкреслив, що рідна мова є скарбом для всіх меншин, скарбом, який потрібно свято зберігати й передавати з покоління в покоління.

У своєму виступі Біорел Кожокару, директор Дирекції з питань Східної Європи та Центральної Азії Міністерства закордонних справ Румунії високо оцінив зусилля СУР щодо підтримки біженців. Він підкреслив, що Російська Федерація атакувала не лише суверенітет, але й право українського народу вирішувати своє власне майбутнє. «Росія заперечує все минуле України й хоче вкрасти її майбутнє», – сказав він.

Посол України в Румунії Ігор Прокопчук зазначив, що мова є головною зброєю проти агресії Росії, яка забороняє вивчення української на окупованих територіях, намагаючись таким чином знищити ідентичність.

(Продовження на 4 с.)

Сучасні виклики та прагнення до збереження національної ідентичності

(Продовження на 4 с.)

Він нагадав про всеосяжну допомогу, яку румунська держава надає Україні та про підтримку української меншини в Румунії на всіх рівнях.

Дойна Якобан, заступниця держсекретаря Міністерства інвестицій та європейських проєктів, висловила свою вдячність за ініціативи Союзу українців Румунії на чолі з головою Миколою-Мирославом Петрецьким, вважаючи їх взірцем, гідним наслідування всіма меншинами Румунії. «Я вдячна вам за все, що ви робите для збереження традицій, спадщини, цього великого багатства, яке ви маєте», – сказала Дойна Якобан.

Рідна мова є основою культурної спадщини кожної нації

Представник Міністерства освіти, заступник держсекретаря Жолтан Каллош підкреслив, що так само як щодня дбаємо про нашу матеріальну спадщину, ми повинні дбати і про нашу мовну спадщину. Він підкреслив, що нацменшини є складовою історичного минулого цієї країни та прагнуть бути невід'ємною складовою її майбутнього.

Габріель Гіля, заступник держсекретаря Міністерства розвитку, громадських робіт та адміністрації Румунії, зазначив, що збереження рідної мови має бути постійною турботою будь-якої держави. «Рідна мова є основою культурної спадщини кожної нації», – сказав він, зазначивши, що свято, присвячене рідній мові є особливою віхою і необхідно докласти постійних зусиль, щоб передати цей скарб прийдешнім поколінням.

Заступниця держсекретаря Міністерства культури Санда Марін Кажал зазначила, що найбільшим послом нації є культура. Вона закликала молитися за мир і за те, щоб кожен народ міг думати й говорити своєю мовою.

Петру Бледя, заступник державного секретаря Міністерства внутрішніх справ, зазначив, що будь-який народ може існувати лише за умови збереження своєї національної та мовної специфіки. Він нагадав, що мовне розмаїття є фундаментальною складовою європейської ідентичності: «Ми маємо бути прикладом поваги й розуміння наших різноманітних спільнот», – сказав він.

Ми живемо поруч зі звичайними війнами, у величезній інформаційній війні

Заступник держсекретаря Департаменту міжетнічних відносин Румунії Дінчер Джафер зазначив, що майбутнє етнічних спільнот є невизначеним без збереження їхніх рідних мов. «Мова є найважливішим елементом ідентичності кожного народу», – підкреслив Дінчер Джафер.

Генеральний директор Національного пресасекретариату АGERPRES Клаудія Ніколає розповіла про небезпеку дезінформації в контексті війни в Україні. Вона нагадала, що АGERPRES було серед тих ЗМІ, які з самого початку російської агресії проти сусідньої країни передавали з різних куточків України. «Ми живемо, поруч зі звичайними війнами, у величезній інформаційній війні, і я вважаю, що ця війна, хоча ми її не бачимо, хоча вона не така відчутна, як звичайна війна, є набагато небезпечнішою. Як журналісти ми повинні постійно враховувати два елементи – чіткість і точність», – сказала Клаудія Ніколає.

Представник Суспільного телебачення Румунії Борис Велімірович торкнувся важливості збереження рідної мови та ролі у цьому процесі, яку мають відігравати засоби масової інформації. За його словами, суспільне телебачення усвідомлює цю місію і робить багато програм для нацменшин.

П'ять тематичних панелей

У рамках конференції відбулися п'ять дискусійних панелей, в рамках яких було обговорено цілу низку актуальних регіональних викликів. Серед них були дискусії про просування мовного та культурного розмаїття в європейському контексті на прикладі румунської міжетнічної моделі, а також про вирішальну роль меншин у зміцненні тристороннього співробітництва між Румунією, Р. Молдова та Україною. Серед інших тем дебатів були: важливість подальшої підтримки України у протистоянні між демократією та автократією, а також протидія дезінформації та пропаганді, з наголосом на їх впливах на політичні та соціальні процеси в Європі.

Захід було організовано з нагоди Дня української мови, який офіційно відзначається відповідно до закону № 213, прийнятого румунським парламентом у 2018 році за ініціативи депутата Миколи-Мирослава Петрецького.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Володимир АНТОФІЙЧУК

ПРО ПЕРШУ СПРОБУ ЕКРАНІЗАЦІЇ ПОВІСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «В НЕДІЛЮ РАНО ЗІЛЛЯ КОПАЛА...»

Задум написати «нарис або ідилію з мотивом народних символів або легенд»¹ виник в Ольги Кобилянської після зустрічі з болгарським літератором Петком Тодоровим і прочитання його творів, написаних за мотивами фольклорних переказів і легенд. Через деякий час українська письменниця «мала вже нотатки і матеріал»² для компонування власної повісті, згодом названої «В неділю рано зілля копала...». У 1907 р. вона відвідала в Чернівцях виставу за п'єсою Михайла Старицького «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», але версія знаменитого драматурга в трансформації основного конфлікту фольклорного першоджерела не справила на неї особливого враження. Втім зміст народної пісні, на основі якого будувався сюжет драми, зворушив пильну глядачку глибиною внутрішнього напруження і трагічною розв'язкою: закохана дівчина, несамолюбита в тяжких переживаннях, з помсти отруєє зрадливого парубка, щоб той «у двох ся не кохав». Очевидно, саме така гострота любовних колізій, відтворених народною уявою, спонукала Ольгу Кобилянську зробити певні корективи в моделюванні сюжетних ліній свого твору. У листі до Лесі Українки вона повідомляла, що її повість «обробляє знану пісню «Не ходи, Грицю, на вечорниці», однак *цілком, цілком* інакше, як обробив се М. Старицький, і далеко обширніше, та, по правді кажучи між нами, тонше»³.

На деякі особливості трансформації сюжетно-образного матеріалу народної пісні «Ой не ходи, Грицю, на вечорниці» в повісті «В неділю рано зілля копала...» авторка вказала в автобіографії «Про себе саму». «Я, – відзначала вона, – застановилася над його (Петка Тодорова. – В. А.) висловленими думками й написала «В неділю рано зілля копала...». Особи – се типи з дійсного життя, які я пізнала в горах: циганку Мавру, старого Андроната, її батька, Гриця, одного молодого знаного мені одинака – гуцула, а решту домалювала фантазія. Почування пилили з власних

грудей, чар природи робив своє, а думки укладалися самі з себе на папір. Пишучи се оповідання, я цілком не знала «Не ходи, Грицю, на вечорниці» Старицького. То є, я хоч бачила се на сцені, не відібрала глибшого враження з тієї п'єси: не знала, що се Старицького. Та зате самі слова пісні зробили своє»⁴. У квітні 1908 р. Ольга Кобилянська остаточно реалізувала намічений творчий план завершення повісті «В неділю рано зілля копала...». Роком пізніше її кількома уривками опублікував журнал «Літературно-науковий вістник», покликавши до мистецького життя один з найвідоміших і найпопулярніших творів української літератури.

(Продовження на 6 с.)

¹ Кобилянська О. Лист до Петко Тодорова від 26 червня 1903 р. *Кобилянська О. Твори* : У 5 т. Т. 5. Київ : Держлітвидав, 1963. С. 550.

² Кобилянська О. Лист до Петко Тодорова від 5 серпня 1905 р. *Кобилянська О. Твори* : У 5 т. Т. 5. Київ : Держлітвидав, 1963. С. 580.

³ Кобилянська О. Лист до Лесі Українки від 22 грудня 1908 р. *Кобилянська О. Твори* : У 5 т. Т. 5. Київ : Держлітвидав, 1963. С. 602.

⁴ Кобилянська О. Про себе саму. *Кобилянська О. Твори* : У 5 т. Т. 5. Київ : Держлітвидав, 1963. С. 239 – 240.

Світлини:

1. Хатчина, де живе Мавра.

2. Гуцульський краєвид у Карпатах.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ПРО ПЕРШУ СПРОБУ ЕКРАНІЗАЦІЇ ПОВІСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «В НЕДІЛЮ РАНО ЗІЛЛЯ КОПАЛА...»

(Продовження з 5 с.)

При розробці сюжету повісті «В неділю рано зілля копала...» Ольга Кобилянська спиралася головню на розповіді з життя реальних людей та циганські й українські фольклорні джерела. Відповідно у повісті вибудовано й дві сюжетні лінії, які тісно взаємопов'язані між собою і в такий спосіб взаємодоповнюють одна одну. Перша стосується звичаїв, ментальності й норівів циганського табору, зокрема йдеться про зрадженого вожака Раду, жорстоке покарання ним дружини Маври, яка покохала багатого боярина і народила від нього сина, старого Андронаті, батька Маври, який втечею з табору рятує доньку і внука від розгніваного Раду. Друга сюжетна лінія висвітлює долю Гриця, сина Маври, підкинутого старим Андронаті багатій, але бездітній родині Михайла Дончука. Гриць виріс у добрі і став вродливим, гордим, але й егоїстичним парубком, зайнятим тільки власними забаганками і благополуччям. Він покохав двох дівчат – біляву Настку і чорняву Тетяну, що призвело до трагічного кінця.

Обидві сюжетні лінії сходяться передовсім у тому, що улаштовують силу справжніх людських почуттів кохання, любові, за висловом письменниці, поважної і глибокої, як смерть. А також разом створюють образ нещасної матері, яка неймовірно тяжко страждає від втрати своєї єдиної дитини – сина, а потім через багато літ, знайшовши його, гірко побива-

ється над його мертвим тілом. Воістину, за силою переживань образ Маври гідний порівняння з образом Ганни із Шевченкової поеми «Наймичка».

Ольга Кобилянська захоплювалася різними видами мистецтва, як, наприклад, музикою, театром, живописом, кіно, чудово зналася на їх художньо-естетичних можливостях, що помітно відбилося на її творчості. Тому, наприклад, як зазначив Володимир Вознюк, «багата етнографічним та фольклорним матеріалом, насичена дзвінками, виписаними поетичною мовою діалогами, наскрізь пройнята драматизмом, із чітко визначеними персонажами, повість «В неділю рано зілля копала...» сама по собі близька до драматичного твору»⁵.

Ще в грудні 1908 р. Ольга Кобилянська листовно звернулася до Лесі Українки з проханням переробити повість «В неділю рано зілля копала...» для постановки на сцені, бо, як підказала їй одна освічена акторка, це буде «касова вистава», яка «користувалася б великим успіхом у глядача»⁶. Леся Українка радо відгукнулася на пропозицію своєї поестри й навіть написала детальний план драми, але втілити його в конкретний твір не встигла.

З великої любові до кіно в Ольги Кобилянської народилася ідея екранізації повісті «В неділю рано зілля копала...». Про цей маловідомий факт свідчать п'ять листів письменниці до племінниці Василя Стефа-

⁵ Вознюк В. Про Ольгу Кобилянську : Нові матеріали. Роздуми. Знахідки. Київ : Дніпро, 1983. С. 156.

⁶ Кобилянська О. Лист до Лесі Українки від 22 грудня 1908 р. Кобилянська О. Твори : У 5 т. Т. 5. Київ : Держлітвидав, 1963. С. 602.

Світлина:

3. Гриць підстерігає Тетяну.

4. Більша дівчина на фотографії (донька пані Наталки Романович) могла б бути щодо строю Тетяною, але я не маю ліпшої фотографії, як оця. В тяжки мусять ззаду з кінців кіз почерз плечі аж на плахту звисати. Рукави і на долині сорочки мусять бути вишивані. Се конче. (написано укр. мовою).

5. Побачення Гриця і Тетяни. (Тут О. К. використала малюнок художника Сластьона до поеми Т.Шевченка «Гайдамаки»).

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ника Ольги Гаморак-Левицької, чотири з яких у скороченому вигляді увійшли до п'ятитомного зібрання творів Ольги Кобилянської 1962 – 1963 рр. Йдеться про те, що через посередництво родини Ольги Гаморак-Левицької та Ігоря Левицького, яка на час листування з письменницею протягом вересня 1926 – березня 1927 рр. проживала в Німеччині, Ольга Кобилянська намагалася добитися згоди Великої берлінської кіностудії «Уфафільм-універсум» на екранізацію повісті «В неділю рано зілля копала...», будучи впевненою, що її твір «надається дуже до фільму, раз, зі взгляду на гарні околиці, друге, і сам зміст відповідає дуже до того»⁷, а тому його охоче візьмуть в роботу німецькі кіномистці.

У зв'язку з можливою екранізацією Ольга Кобилянська підготувала 12 листівок і фотографій, які вперше публікуються у цьому числі «Нашого голосу». Вони повинні були допомогти вибрати для кінозйомок відповідні пейзажі, будівлі, костюми і т. ін. Наприклад: «Фотографії двох українців в гуцульському строю, з котрих один має червоні штани і взагалі цілковитий гуцульський стрій, лиш волосся не підняте по-гуцульськи – призначений на Гриця, лиш волосся мусить собі актор по-гуцульськи кругом обстригти, взглядно таку перуку взяти – чорну, бо Гриць мусить брюнет бути, яко син циганки Маври і мадьярського шляхтича»⁸. Або: «Тетяна, гарна також брюнетка, з чорними очима і бровами, не є, власливо, гуцулка, хоч від селянки не втекла; вбирається (її мати Іваниха Дубиха носить в чорній довгій сукні і таким

кафтанику з чорними жалобними коралями і накриттям голови) як вказує фотографія»⁹.

Крім того, письменниця подає детальні характеристики персонажів, підкреслюючи основні риси їхньої вдачі, морально-психологічні якості, мотиви поведінки, описи зовнішнього вигляду тощо. Так, оцінюючи образи головних жіночих персонажів, Ольга Кобилянська наголошувала: «Роля Маври не така легка, але д[уже] вдячна, як і роля Тетяни, що зовсім не є якимсь злим демоном, протинно, з любові і жалю збожеволіла і в тім жалю при розторганих нервах Гриця строїла. Настка собі звичайненька білявка – котра, певне, потішиться з другим молодцем і т. д.»¹⁰.

Як бачимо, Ольга Кобилянська дуже ретельно і з добрим розумінням кіносправи готувалася до екранізації повісті «В неділю рано зілля копала...». Усе це мало слугувати кращому розумінню змісту як фільму, так і самої повісті. Наприкінці 1926 р. у перекладі німецькою мовою, підготованому самою авторкою, повість надійшла до Берліна. Але, очевидно, вона не зацікавила режисерів кіностудії «Уфафільм-універсум». Тим більше, що у квітні 1927 р. родина Ольги Гаморак-Левицької та Ігоря Левицького емігрувала до США. На цьому невдачею завершилася перша спроба представити повість «В неділю рано зілля копала...» з екранів кінозалів. Успішна історія екранізації творів Ольги Кобилянської розпочалася вже по смерті їх авторки.

⁷ Кобилянська О. Лист до Ольги Гаморак-Левицької від 19 вересня 1926 р. *Відділ рукописів* Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Ф. 14. № 1050.

⁸ Кобилянська О. Лист до Ольги Гаморак-Левицької від 22 жовтня 1926 р. *Відділ рукописів* Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Ф. 14. № 1051.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само.

Світлина: 6. Іваниха Дубиха (мати Тетяни). Одяг чорний.

7. Гриць: яскраво-червоні штани. Волосся коротко обстрижене навкруг голови (дивись фігуру 1).

8. Настка в гуцульському одязі.

Інші світлина на обкладинці журналу.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 — рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Володимир ВОЗНЮК

Щоденники Ольги Кобилянської

(Продовження з № 352)

У щоденниках Ольги Кобилянської літературознавці знаходять оригінальну інформацію про її твори «Людина з народу» і «Видиво», натрапляємо і на фрагментарні зауваження щодо кількох інших її літературних спроб раннього періоду. Показово, що 1887 р. Ольга Кобилянська створила оповідання «Природа», в якому яскраво виявилось її знання життя, побуту, звичаїв та психологія гуцулів. Про один із німецькомовних варіантів «Природи» під назвою «Без щастя» також мовиться в щоденнику.

Як відомо, оповідання «Природа» було написано в листопаді 1887 р., надруковане ж уперше німецькою мовою аж у 1895 р., а українською ще пізніше — у 1897. Чим пояснити такий великий часовий проміжок між написанням і публікацією твору? Письменниця сама не наважувалася дати його до друку? А, може, навпаки, не хотіли його брати видавці? Чи були на те які-небудь інші причини? Виявляється причина дуже проста — Ольга Кобилянська деякий час продовжувала працювати над оповіданням, намагалася написати другу частину.

Про що йшлося б у тій другій частині нині судити не можемо. Проте письменниця декілька разів занотувала у щоденнику свої роздуми з цього приводу. 22 січня 1889 р., зокрема, зазначено: «Нарешті щодо етюдю «Без щастя», друга частина. Страшно, як я хвилююся, точно відчуваю, як тремтять мої нерви, як лежить звук його голосу в членах мого тіла...

Після чотирьох років бачила його вперше — священник. Так, він священник. Але це було моє бажання, ради мене поступив він на теологічний факультет. Що ж я хочу? Чи не стала цілком спокійна? Чи не є я дружиною іншого? Я смішна й нервова.

Давали концерт. Я вже давно чула, що він як священник приїхав сюди. Я чекала нетерпляче і боялася зустрітись з ним. У глибині душі лежав страх перед початком після кінця.

Грали глибоко захоплюючу угорську мелодію. Я сиділа біля С. Сиділа і слухала, як «щось» невпинно гризло в моїх грудях. Пристрасно шалений біль поступився спокійному горю. Так, спокійному, але безсмертному.

Про варіант цього твору мовилося 1 липня 1888 р.: «Юлько не вірить, що в людей немає щастя. Я знову невимовно нужденна. Зневірена, відчай, розпач. Все моє щастя хочу вкласти в мою працю «Без щастя», хочу також думати про «Міскульче».

...Чи маю ще щось вписувати? Ні, нічого більше. Вчора я була б плакала, наче спазма була в моїм горлі, але й плакати вже не можу. Все старію і старію. Ага, абата не хочу ніколи бачити, він мені цілком, цілком байдужий, не йду навіть гуляти, щоб його бачити».

Прощаючись із Кимполунгом, перед переїздом їхньої родини до села Димки 12 липня 1889 р., Ольга Кобилянська також згадує цей твір, причому називає також імена героїв (чи може прототипів), чого немає у відомому нам варіанті твору: «Останній вечір. Я знаю, що другої такої чудової ночі досі не було. Повний місяць сяючи мляво висів там угорі, гори, окутані синюватим туманом, дорівнювали казці. Дика туга, глибокий, незбагнений біль вривався в моє серце. Так, останній вечір на старій батьківщині. Сильно хотіла б затримати тебе в душі, тебе, в якій я стала тим, яка я є. Будь здорова, ти, солодка, єдина, незабутня, гориста батьківщино, чудова літом, чарівлива зимою.

І Ватра-Молдовіца лежить широко в моїй душі як чудова картина й остання сцена із «Без щастя» — моя гордість, — де Наталія назавжди з'єднується з Василем.

У чудовій батьківщині повинні бути написані й останні слова. Багато залишаю я тут з моєї душі і з моїх почуттів, багато душевних картин, фантазії, багато своєї сили.

Будь здоров, Чорний яре, будь здоров, Рариве, будь здорова, мисливська дорого, будь здоров, Ска-неле, тисячу разів будьте здорові! Мене охоплює спазма в горлі, я хотіла б кричати. Люблю тебе, гориста батьківщино, незрівнянно гарна, могутня, велична, благородна, як казка, будь здоров і ти, старий доме, в якому я вперше любила, писала. Мені сумно і похмуро на душі. В останній раз будьте здорові!».

Фрагменти щоденника спонукають знову згадати твердження Ольги Кобилянської в її автобіографії 1903 р.: «З наймолодших літ почала я писати дневник. Я вписувала не лише всякі «проізведенія» денні — но і все те, що займало мій ум і душу. І коли я пізнішими часами переглядала ті дневники — я сама здивувалася тій силі фантазії, котра говорила в тих скромних, дитинячо-наївних, а zarazом диких картинках».

Оповідання «Природа», без сумніву — майстерне поєднання реального й фантазійного у художньому творі. Нині доречно заувага і про те, що Ольга Кобилянська рукописний варіант оповідання підписала вперше й востаннє псевдонімом Марія Ольганов (Maria Olganoff) — себто скористалась тим, що в неї було

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

два імені Марія-Ольга (за звичаєм греко-католиків її нарекли при хрещенні двома іменами). Скористатися псевдонімом спонукали сумніви-вагання, як сприймуть твір сучасники? Через це і виникали різні варіанти в оповіданні? «Природа», як переконались через понад столітній відрізок часу після оприлюднення, здобула визнання одного з найкращих витворів письменниці. Показово, що видатний український прозаїк-сценарист Василь Портяк скористався сюжетом оповідання «Природа» при створенні кіносценарію фільму «Меланхолійний вальс». Завдяки майстерній грі популярних нині акторів Олега Савкіна та Світлани Круть сюжетна лінія за мотивами «Природи» одна з найудаліших у кінострічці.

Цьогоріч, коли виповнюється 160 років з дня народження Ольги Кобилянської, необхідно наголосити, що щоденникові записи з часів юності стали доступними широкому колу читачів. Саме відтоді, коли вони потрапили до основного фонду нашого чернівецького музею Ольги Кобилянської, є всі підстави стверджувати: вони не були лише унікальними експонатами, а стали джерелом для наукових досліджень і працівників музею, і науковців з різних наукових закладів України та зарубіжних дослідників. Коло науковців і шанувальників письменниці, які цікавляться щоденниковими нотатками юної письменниці, розширилося, зрозуміло, особливо після виходу у світ 9-го тому десяти томного зібрання творів Ольги Кобилянської. Як на мене, примітна, принаймні, стаття Настасії Івончак «Щоденники Ольги Кобилянської як джерело творчої автобіографії». Дослідження вагоме, своєрідне, заслуговує високої оцінки, у чому зможуть переконатися читачі 2-го числа «Буковинського журналу» за 2023 рік. Доцільно звернути увагу також на аналіз авторки окремих праць, які стосуються осмислення щоденників нашої землячки: «Уперше про «Щоденники» О. Кобилянської написали Ф. Погребенник та В. Вознюк. На оригінальності та цінності нотаток і з літературознавчого, і з людинознавчого погляду наголосив З. Гузар. Ці «слова зворушеного серця» письменниці обрали матеріалом для своїх досліджень Н. Зборовська, Г. Левченко. Щоденник О. Кобилянської став об'єктом аналізу в дисертації К. Танчин.

Ранні твори й щоденники О. Кобилянської у своєму проєкті психоісторії української літератури Н. Зборовська назвала «меланхолійною прелюдією до «поважної» творчості». Огляд та аналіз критичних рецепцій Ольги Кобилянської її видатними сучасниками (І. Франком, С. Єфремовим, М. Грушевським, В. Щуратом та ін.) здійснила Соломія Павличко. Дослідниця наголошує на тому, як розкуто молода авторка говорить про власні почуття та мрії. Цікавим з психологічної точки зору є

дослідження С. Богдан про невербальне спілкування у щоденнику Кобилянської, зокрема, прощальну жестову комунікацію, яка, на думку дослідниці, є «засобом вияву почуттів і ставлення до інших людей та суттєво доповнює вербальне спілкування, а іноді навіть замінює його». К. Танчин, досліджуючи щоденникові записи як форму самовираження письменника, вважала щоденники О. Кобилянської засобом психічної самотерапії, породженої нарцисичними мотивами. Нарцисичний характер образу головної героїні у щоденниках молодшої О. Кобилянської дослідила Н. Колошук, розглядаючи цей мемуарний текст як такий, що формує дискурс тілесності, еротичних бажань, жіночої дружби-любові».

Серед мальовничої природи Кимполунга народилися окремі сюжетно-композиційні моменти та образи майбутніх творів, зокрема, повістей («Царівна», «Ніоба», «Через кладку»), написаних у формі щоденника. Хоча, як зауважував Ф. Погребенник, письменниця-початківець свої записки не розглядала ні як чорнові матеріали для майбутніх творів, ні тим більше, як і спроби, усе ж тут знаходимо (звичайно, в первісному вигляді) й окремі сюжетні моменти пізніших творів і цілі поетичні картини».

Заслуговує уваги зазначене авторкою статті: «Щоденник вівся спершу з перервами в кілька днів, потім переривався на цілі місяці, але спромігся стати енциклопедією культури окремої особистості, яка вибудувала не тільки себе, а й на цілі століття наперед наш «дім буття». Тут поєднано загальне та авторське спостереження. Далі ж у статті читаємо: «Непересічну особистість О. Кобилянської в знайомому та новому світлі допомагають збагнути, наскільки це можливо, «Щоденники», у творенні яких письменниця вийшла далеко за межі фіксування нових і продовження описуваних раніше подій, часто несподіваних життєвих колізій. Більшість того, що лягало на папір, мало в собі диктовані «гарячим шаленим серцем» пориви, почуття, висновки і ненастанні пошуки «чогось», що робить цей щоденний письмовий самозвіт, за спостереженнями К. Танчин, одним із найінтимніших в українській літературі.

Також авторка статті наголошує: «Основні теми «Щоденника» зумовлені нарцисичними нахилами авторки, подекуди навіть егоїстичним інтровертивним ігноруванням навколишнього світу – так, на перший план у записках виступають власні почуття. Шукаючи слів для опису розбурханої бурі у власній душі, О. Кобилянська зі своїм талантом змогла відрізнитися від пересічного автора щоденника».

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

11. Українські банатські пісні у записах Івана Ковача

(Продовження з № 352)

Подані Ковачем у його зошиті пісні представляють майже всі ліричні та лірично-епічні жанри й види українського фольклору, проілюстровані банатськими записами, чим виявляється зональна українська та, рідше, і румунська типологічна спорідненість, але й цікаві аспекти своєї оригінальності.

I. Пісні про кохання, зразки: № 1 «Любилися вўчька чорні» (9 строф), № 2 «Забуть за ня, муй милИнькый» (13 строф) і № 3 «Ци й пўд гайом зилиИнькым» (4 строфи) – це «в'язанка» строф про силу щирого кохання, стрижнем їх пов'язання є тема відносин / ставлень милого до милої, тема, зустрінута і в інших піснях, але в Ковачевих вона сповнена мовної місцевої оригінальності:

*Коли мы ся із милИнькым
Любили, любили,
На високуй полоніні
Сухі дубы цвили,
А як мы ся із милИнькым
Лишили любити,
Не вбы сухі дубы цвили,
Й сырї яли гнити.*

Силу болісних переживань з приводу кохання зустрічаємо в інших піснях:

*Коли собі подумаю
За любка давного,
Сорочька ня уражає
Коло серця мого.*

Переживання справжньої любові інколи передає не відзначеннями, співмірними з писаною поезією:

*Як тя, милИй, ни любити,–
Вўчка ти сміються,
На яворі листя д'горі,
Листя покручене,–
Чиє серце веселое,–
Моє засмучене.*

II. 3-поміж сімейно-побутових пісень цікаво вирізняються два варіанти: 1) Ковачевий «У високуй полоніні / Потятка літают», і 2) мій запис південно-буковинський «Попід гору високою/ Голуби літают». Ковачевий варіант складається лише із 4-х строф, а мій – із 8-и. Між ними наявна відмінна тематично-ідейна сповненість: в моєму варіанті лірична героїня, бажає «вздогонити» минаючі «літа молоденькі на кідровім мості» (чудовий ліричний образ), щоб ті вернулися до неї «хоть в гості», але вони відмовляють їй умовою неможливості – на кедровім мості не «сходить роман зілє», оскільки героїня пісні втратила свої «літа молоденькі» «В журі та в клопоті. / Не проїла, не пропила, / Лиш по тім я буду знати, / Шо-м си наробила».

У Ковачевому варіанті суспільно-сімейний стан пісенної героїні подібний до стану південнобуковинської («Я гаразду не виділа, / Красно ни ходила, / Тільки знаю, памнятаю, / Шо-м тяжко робила»). У буковинському варіанті не наявне різке протиріччя між бідними та багатими, як у Ковачевому варіанті, в якому бідні уособлені героїнею, яка представляє себе як «Сирота, сирохманка / Межи багатими», порівнюючи себе із «шutoю козою/Межи рогатими»: «Так, як тоту шuto козу / Рогаті гыгуют, / Так ся з мене, сирохманки, / Багачі ся сьмішкуют». Відмінний варіант від вищепредставлених двох попередніх пісень, під заголовком «Ой годи за годами» Хланта записав у селі Зоріле, в якому вказано банування героїні за літами молоденькими, які «Так ся, літа, стікаєте, як пір'я по воді». Спільність зорільської пісні з попередніми підтверджують спільні мотиви «доганяння молодих літ на кленовім мості» за допомогою «вороних коників», але цього бажання героїня не здобуває, літа відмовляють: «Не вернемось, не вернемось, не маєм до кого,– / Було літа сокотити, як здоров'я свого».

Серед сімейно-побутових є чимало **пісень про лиху долю**. На цю тему я записав 1964 року в Копачеле, від 27-річної Іляни Влад, пісню «Вповіж міні, мамко моя», яку надрукував у своєму збірнику «Народні співанки» (1969). Варіант Івана Ковача «На зеленім зарўночку/ Три листочки з барвіночку», «обрамлений» мотивами про лиху долю, був записаний

від 35-річної Марії Зюзяк. Пісня, до речі, широко побутувала. Вона наявна як близький типологічний варіант у румунському фольклорі, де побудована за допомогою інших художніх конструктів, але спільним для українського і румунського варіантів є мотив знедоленості дівчини. Український варіант пісні такий:

– Вповіж мені, мамо моя,
Де ся діла доля моя:
Ци ся в воді утопила,
Прийшла рибка та й ізпила?
Придай, рибко, долю мою, –
Я ся топлю за тобою,
Бо не маю міста в світі,
Як тота зазулька в світі –
Хожу по світі, плаваю
Вид краю та до краю;
Плавлю в світі біленькому
Ще й без роду ніякого.
– Коби-м знала, донько моя,
Што і в тебе така доля,
У воді би-м тя втопила,
Би-с по світу не ходила,
Би-с по світу не плавала,
Без дольки не бідовала.

Румунський варіант доповнює деталями і ключовим мотивом не вираженими в українському варіанті:

– Spune, maică, adevărat
Ara-n care m-ai spălat,
Maică, unde o-ai țipat?
– La tulpina măruului,
Să fii frate dorului.
– Spune, măicuțiță, spune
De ce n-am noroc pe lume!
– Eu ți-am spus și ți-oi mai spune
Că tu n-ai noroc pe lume,
C-ai trecut pe puntea lată,
Și-o picat norocu-n apă,
Și eu bine m-am uitat
Pîn-un pește l-a mîncat.
Și mi-am strîns prietenii roată
Să-mi scot norocul din apă.
Nu știi-n apă a căzut,
Ori eu nici nu l-am avut...

терів із запитанням, чому вони не мають долі, на що матері відповідають, що долю кожної з них проковтнула / з'їла рибка. Справжню причину дівочої знедоленості (подану відповіддю українською матір'ю слід хіба що «вчитувати» з неясних рядків про «плавання (?)» дівчини по світі від краю та до краю»), подає у своїй відповіді тільки румунська мама:

Eu ți-am spus și ți-oi mai spune
Că tu n-ai noroc pe lume,
C-ai trecut pe puntea lată,
Și-o picat norocu-n apă,
Și eu bine m-am uitat
Pîn-un pește l-a mîncat.

(Я ти говорила й ще буду казати,
Що ти долі на світі не маєш,
Бо переходила широку кладку,
І твоя доля упала у воду,
Й я добре бачила,
Як риба її з'їла).

Обидва варіанти пов'язані з весіллям, точніше, з моментом відділення нареченої від батьківського дому, названим французьким етнологом Арнольдом ван Геннепом ритуальним переходом порога, щоб дійти до її милого, жениха (Arnold van Gennep, *Les rites de passage*, Paris, 1909). Але на шляху здійснення цього бажання знаходяться різні перепони, які приходится долати. Геннеп вказує *криту галерею, ворота* і хатній *пори́з*, а побіжно згадує *річку*, на якій споруджується *міст* (у колядках наявний мотив спорудження моста милою для її милого).

Дивним дивом автори словників про символи не згадують воду як перепону, яку дівчині-нареченій слід подолати. В українських весільних піснях вода являється перепорою не лише для дівчини, але й для діставання весільних обрядових речей, наприклад, барвінку:

Й а в неділейку рано
Море ся розіграло,
Води ся сповнили
Барвінок примулили,
.....
Загадався старостойко,–
Нема з чого вінки вити.

Спільними мотивами цих двох варіантів є звертання української й румунської дівчат до своїх ма-

(Продовження на 12 с.)

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

(Продовження з 11 с.)

Долання водної перепони-Дунаю у весільних піснях здійснюється за допомогою «сивенького коника», а дівчиною-нареченою – переходом *кладкою*, що метафорично конотує її вихід заміж, як це розтлумачував ще Потебня відзначенням: «ходити по кладці, очевидно, – жити заміж». У весільній пісні, яку виконують, коли «княгиню» ведуть до вінка, співають:

За воротоньки бистрі річеньки

З новими лавочками, (лавка – це кладка, через яку наречена переступає)

Туда ми ішла молода Маруся

З своїми дружечками.

Близьким до вищеподаних українського та румунського варіантів із толкуючим значенням навів Потебня варіант:

Пішла би я на кладочку, коби не упала...(в румунському варіанті невдалий перехід кладки представлений падінням *щастя* нареченої – *porosul*).

Цього побоювання не позбулися героїні української та румунської пісень, оскільки, як відзначає Потебня, «доля й недоля (тобто перш за все щастя і нещастя в заміжжі ходять по одній і тій же кладці» (А. А. Потебня, *Объяснения малорусских и сродных песен*, Варшава, 1883. – С. 145-146).

Стосовно теми *лихої долі* варто навести два відмінні варіанти. У материковому варіанті «Ци я в лузі не була» знедолена дівчина порівнює себе з калиною, яку ламають і в «пучки пов'язують», з травицею, яку скошують «і на сіно посушують», з пшеницею, яку жнуть і «В снопики пов'язують», і дівчину «заміж дають». Висновок дівчини сумний: заміжжям їй «світ зав'язують», – така її доля: гірка.

Від 35-річної Марії Зузяк із Копачеле я записав своєрідний варіант «Ци я в полі ни травичка была», сповнений власними деталями: «Ци я в полі не была зирната пшениця?»; «...в мамы ниодна была файна», і побутовізмами: «...дали мене за п'яницю», та мотивом соціальної нерівності: дівчину дали «за багатого, /.../ за чорта проклятого», який «Самый ходив, пив, гайнував, / А мене бив та катував».

від 35-річної Марії Зузяк, не подані в друкованих збірниках через недосконалість художності: № 12: дівчина пише «друбен лист /.../ милому до риги-менту». Прочитавши його, жовнір проситься у капітана «на улаб», бо дома дівчина тужит за ним. Капітан не задовольнить просьбу, «доки жовнір не выслужит», тоді дасть йому і «коня вороного». Прибувши додому, жовнір застає дівчину хворою, «цілує її в личько», а вона проклинає, бо вся його родина цурається її. Отож жовнір одружиться, «коли камінь буде плисти на воді». Варіант № 13 «Та я іду на войночку» – відомий: дома жовнір застає милу мертвою, оплакує її, їде в ліщину дорікаючи: «Через воська проклятого / Втратив-м дівчину».

У збірнику *Відгомони віків* (1974) я надрукував 5 варіантів цієї пісні-балади, записаних 1969 р. у марамороських селах Валя Вішеулуй, Бістра Вішеулуй, у Нісіпіті сучавського повіту, і в Дерманештах у 1950 році. Ці варіанти пов'язані з місцями їх запису. Стрижнем цих пісень є мотив оплакування жовніром своєї милої. До цих південнобуковинських варіантів типологічно подібним є варіант «Та я іду на войночку» (№ 13), записаний від 35-річної Марії Зузяк із Копачеле, варіант, що закінчується прокляттям жовніра, який «Через воська проклятого/ Втратив дівчину». Інший варіант Марії Зузяк вміщає прокляття жовніра дівчиною, якої «цурається жовнірова родина». Третій варіант «Коли-м ішов у катуни», записаний від Василя Столця майже не відрізняється від попередніх.

У 1964 р. я записав у селі Корнуцел від 30-річної тоді Марії Шийко пісню «В зеленім гаєчку / пташечки співають» про те, як з-під убитого на війні милого тільки коня ведуть. У надрукованому тексті («Народні співанки») через неясну вимову співачки закралася помилка: «Ведут его (коня), ведут / Понад чорні ряди», а повинно б – «Начорно укритий», подібно, як у варіанті Ковача – «Сидельцем прикритый». Ковачевий запис № 23 «У лісі буков'їм / Зилининький яв'їр» позбавлений зачину. Він починається діалогом: «На кого ня лишиш, / М'їй милый коханий».

Ковачевий запис «Чорна гора не орана/ Та куля-ми засіяна» тотожний з моїм, записаним у 1963 р. в Копачеле від Марії Пелепиць і надрукованим у «Народних співанках».

III. З-поміж **жовнірських пісень** у зошиті Івана Ковача наявні три варіантні зразки. Два, записані

(Далі буде)

Володимир АНТОФІЙЧУК

ПРОЗА ІВАНА КОВАЧА

(Продовження з № 352)

Збірка «Чуга» – то мозаїка життя. Тому цілком справедливо говорити про певну «мозаїчність» хронотопу збірки – час і простір мінливий, як у калейдоскопі, динамічними конфігураціями творить оригінальний світ Ковачевої прози. Ось у новелі «Діду, а коли ви вмиrete?» увага автора прикута до днів старого Василя (чи не випадково зринає знову на сторінках це ім'я, натякаючи на швидкоплинність життя, таким чином включаючи у координати часопростору всієї збірки хронотоп спадкоємності поколінь). Життя старого чоловіка – війна, загибель трьох синів, плекання онуків, смерть Василя... Цей «вітер часу», що невблаганно відносить роки, десятиліття людського життя, засипає пісками сліди, осідає на старечих дідових грудях, після смерті Василя скроплюється скупими сльозами: «Наче щось страшне і чорне лежало на його грудях. То було горе, що билось з кожним битком серця, загрозливо, страхітливо. За ним услід проривалися сльози». Настрій минулості, мозаїчності буття увиразнює опис світлин періоду дідової молодості: так у хронотоп основної оповіді включається хронотоп спогадів, завдяки чому й вибудовується замкнений колообіг: народження – життя – смерть. Проте дух людський сильніший за саму смерть – адже дід Василь ставиться до власного неминучого з певною долею гумору, відповідаючи на питання малого онука: «Діду, а коли ви помрете?» завжди однаково: «Завтра». Це «завтра», звісно, неодмінно наступить, однак доки є ще сьогодні, дід «іде повільно далі, і йому здається, що біжить, не зупиняється, щоб попередити життя про щастя. Іде, підганяючи час, ведучи світ за собою, в уточену мріями вічність».

У новелах «Накрохмалений лабіринт», «Покид забутих вогнів» знову зринають спогади про юнацькі роки. Й у розповідь про підробіток у голодні студентські часи теплим струменем вливається опромінений ностальгією ліричний відступ-спогад: «Босоніж входжу в своє дитинство і зачинаю за собою двері. Мої босоніжки ледве торкаються глини, до якої так цілісно прилипали. Сідлаю коня, а кінь мене скидає із себе, вигинаючи сильну шию. В коні жив дух мого дитинства».

Майже у всіх новелах (якщо йти за авторовою дефініцією, то вони становлять розділи повісті, хоча досить автономні) емоційна домінанта превалює над подієвістю. Лірична переживальна домінанта

утілена в поетичному словесному образі, ізоморфному, створеному в тексті авторському світу. І специфікою Ковачевої прози, однією із таємниць її поетичності є саме такий словесний образ – поетичний, заснований на фольклорній традиції. До речі, це також було виразною прикметою ліризованої прози шістдесятників, зокрема Євгена Гуцала. Для поетичного образу (чи точніше – образу, характерного для лірики, поезії) характерне нерозривне злиття просторового й часового аспекту, тут суміщаються психологічний і предметний плани, й водночас – протиставляється простір: «входжу в дитинство і зачинаю за собою двері» (це простір замкнутості й тепла дому), однак плин часу здолати майже неможливо, ліричного героя тримає інший простір – простір щоденних дорослих клопотів («мої босоніжки ледве торкаються глини»). І навіть поетичний образ коня, покликаний розімкнути часові рамки теперішнього силою фантазії, творчості (майже символічний образ), не може здолати перепону («кінь мене скидає із себе»). Можна сказати, що для прози збірки «Чуга» також характерна міфологізація і символізація художнього часу і простору. Адже ліричний герой постійно намагається перетнути межу, що відділяє його від «золотої пори» дитинства.

Є у збірці новела, в якій одним із смислових центрів стає образ помешкання. Якщо у попередніх творах збірки хата змальовується окремими штрихами, то в новелі «Покид забутих вогнів» йдеться про пошуки тимчасової квартири студентом університету із досить скромними фінансовими можливостями. І в описі цього помешкання та її власників відчутне відлуння архетипних образів (дороги, хатини на курячих ніжках, Яги): «Хатина, в якій я оселився, стояла на забрукованій вулиці, що ледве починалася і вже кінчалася». Дорога, що нікуди не веде, така коротка – це риса хронотопу зачаклованого простору. Саме помешкання, що на перший погляд виглядає жахливо, трансформується в більш-менш охайний, упорядкований внутрішній простір – «Безбарвний її вигляд скидався на халупу, але в кімнаточці було чистенько, хоч бідно прибрано, а на невеличкому столику біля вікна стояла ваза з квітами». Господиня ж схожа на прадавню хранительку певного містичного місця – з порепаним обличчям похилого віку жінка. Насилу виплутувала слова з жовтих і з'їдених зубів, лише тоді, коли без мови не обійтися.

(Продовження на 14 с.)

ПРОЗА ІВАНА КОВАЧА

(Продовження з 13 с.)

Рідке і сиве її волосся було прилизане до голови, а очі мружилися час від часу, наче блимали, зсохлі груди майже не дихали». Її чоловік має вигляд не кращий: виразний портретний штрих – очі не випромінювали живого блиску, з їх «щілин» погляд тік мутною рідиною. За всі ці риси студент подумки прозвав їх «повновладними мерцями свого дому». Цікаво, що хатина здатна до трансформацій: те, що вдень виглядає більш-менш схожим на людське помешкання, «деколи можна було поплутати з домовиною, в яку влазиш причаїтися. У ній рятунок находили миші та пацюки, що вечорами обсідали проходи». Згодом тут відбувається ще одна «трансформація»: «Яга» в один день виявляється матір'ю прекрасної молодої жінки, що після невдалого заміжжя повертається додому. І ця поява накладе на юне серце свій відбиток і радості, і страждань, змусить героя пройти болючий процес ініціації.

Як уже наголошувалося, Іван Ковач не розгортає подієве ядро сюжету. Тому роль конфлікту в його творах часто переноситься на специфіку ситуації. У творі «Перестук молодості» можна лише здогадатися про причину ненависті персонажа до колишнього викладача. «Специфіка ситуації» виразно позначається натомість на хронотопі: молодість, відчуття безмежжя світу, безлічі можливостей, що відкриваються, – усе це перегукується із хронотопом дороги. Твір ділиться на дві частини: у першій домінує ліричне переживальне начало, автор ніби паралелізує швидкість руху («автобус мчав», «віяв холоднуватий вітерець») і бурхливе відчуття радості, молодості («нас обгортало відчуття великого щастя, і цього не треба було обмірковувати, треба було лише відчувати, відчувати і відчувати»). Повторюючи кілька разів слово «кордон», вжите тут у прямому й переносному значеннях (читач довідується, що молодіжний хор «а капелла» їде з виступом за межі батьківщини), автор вибудовує певну сітку координат – ліричний герой зауважує: «Ми перейшли кордон своєї молодості в голий сонячний день». Отже, повтор слова кордон трансформує його із сфери часопростору у сферу образності, надаючи відтінку символізму (пісня дає душі крила – «ніби знявшись у небо, я бачив під собою увесь світ»). Відтак ним і динамізується сюжет, і водночас готується певний перелом, вододіл між наступними подіями. Часова дискретність слугує динамізацією спочатку в розвитковій сюжету, відтак – психологізму. Успіх хору, бурхливі оплески, і раптом у свідомості героя зринає

слово «мур». Холодний камінь, символ нездоланного кордону між смертю і життям... Друга частина твору – це динамічна картина-спогад: «До темного муру наближається дванадцятро молодих, ще зовсім юних. Передвечірні сутінки прозорим шовком волочуться над їх чубатими головами. На них сорочки пірвані, штани також. З-під сорочок виглядають обшрамовані груди. Їхній погляд твердий, майже усмінений. Вони молоді, ще зовсім юні, ненажиті життям. Дванадцять пострілів, перетворених у грім, поклали край дванадцятьом життям. Мур огорнув їх темно-сірими крилами».

Трагедія розстрілу підсилюється образом сонця, запламованого кров'ю: «На другий ранок знову засяяло сонце. Воно було запламоване молодою кров'ю». Такі потужні, оксиморонного характеру образи («темно-сірі крила» муру і сонце, запламоване кров'ю) створюють справді новелістичну напругу (таку майстерність Івана Ковача-прозаїка зауважив Микола Корсюк «на рівні словесного рядка, коли розряджається вольтова дуга, смислова напруга»). І ось ця «вольтова дуга» на рівні переживальної домінанти створюється між названими оксиморонними образами-полюсами. Спогад-блискавка, що б'є в саме серце, не випадково зринув у пам'яті: погляд героя раніше, ніж він це усвідомив, виловив серед публіки колишнього професора. Автор не дає відповіді на питання, що виникають у читача. Із почуття огиди й ненависті, бажання помсти, які заповнюють душу персонажа, ми можемо тільки здогадуватися, що професор був прихильником нацистів і мав певну причетність до розстрілу. Як не дивно, твір нарисової форми набуває жанрових рис класичної новели, зокрема завдяки дотриманню ефекту несподіванки в заключному акорді: прийшовши на призначену в ресторані професором зустріч, герой не витримує – дає ляпаса негідникові. Однак про це ми довідуємося із заключних рядків твору: «За хуліганство судять поспіхом і невідкладно. Так і мене судили. Я відбув два місяці. На третій місяць кинув ганьбу й вернувся додому». Останнє речення новели – «Вдома тоді була весна, бо на Чузі готувалися цвісти черешні» – створює ефект спаду напруги, дає відчуття душевного відродження.

Як певний композиційний центр усієї збірки можна розглядати новелу «Цвітна неділя». Це сюжетний, навіть виразно подієвий твір, що продовжує попередню історію: герой після відбуття покарання арештом приїздить у рідне село. Хронотоп твору лінійний, однак у нього вплітаються елементи міфічного першочасу, і це не випадково: на Вербну неділю оживає земля, стає молодою стара, як світ, Чуга. І ці штрихи-натяки виразно простежуються у пейзажних замальовках: «Коли черешні розквітають,

тоді Чуга одягається в білу сорочку. В таку, від якої очі запалюються квітом. Зазеленіли стрімко схили. Ранком тягне до себе подихи всіх, бовваніє старим пророком, кличе до себе ввись».

Відтак поетичні образи гори й ріки, що тече біля неї, проходячи лейтмотивом у творах усієї збірки, підносяться до рівня символів і стають організуючим началом художнього світу автора – своєрідним епіцентром буттєвого космосу ліричного героя. Саме введений у сюжет новели ліричний відступ, що становить фактично автономний завершений ліричний образок, має власну композицію, стає своєрідним архітектонічним центром усієї повісті. Приїхавши у село, герой повертається у космос свого дитинства. Тут усе рідне: і сливка, яку посадив маленьким хлопчиком, і черешні, облиті молоком цвіту, і гора, і ріка під горою, на розмову до якої прямує герой. І недаремно з Чуги «видно хати, черепицею вкриті. Дворища, дворища, коли б у мене таке, у мене самого, ото й було би! Я черешню до черешні приклав би, а між ними сливку посадив, щоб не перевівся її квасносокий рід».

У низку зорових образів уплітаються звукові – то вівчарева пісня, «тужна, що плюскочеться, наче струмком сльозу цідить». В образний ряд включається і код таємниці, – можливого повернення часу назад: підківку, знайдену на стежці, герой кидає за спину – «хай буде так, як у дитинстві, хай буде так, Чуго!». Це продовження діалогу, який він вів малим вівчарем зі своєю горою, що трансформується у наступних рядках у персоніфікований образ: «Як я то лише в'язнув до неї, до Чуги, зеленогрудої, наче ластився. Без неї отут, о, як без рук. Впираюся в неї ногами, а вона наче пручається, дихає на всі груди, метикує, як би вона не зсувалася, бо он там, де прірва, там зсунулася. Що аж страшно дивитися. Порожнеча така. Кричу, не перекичу її стогону, такого крутого, такого доброго».

Десятий розділ «Чуги» – новела «Повернення» – у композиції твору виконує роль розв'язки. Разом із першою, вступною, новелою вона творить кільцеве обрамлення цієї калейдоскопічної історії про Життя, цього космосу художнього світу митця. І символізм назви ніби підтверджує: із життєвої мандрівки далекими дорогами герой повертається до себе, до того, що становить світоглядну сутність, духовну основу його буття. Перша і передостання новели – про розлуку і зустріч, зустріч колишніх закоханих після довгих років, упродовж яких у кожного було своє життя. Образи-деталі («над нами стояло небо, таке непорочне», «пахнуло осінню», грушка, про яку згадує герой, «хатка під потоком») привносять у настроєвий фон твору нотку щемкої ностальгії за промайнувшими літами. На вокзалі, у проміжку ко-

роткої зустрічі між відправкою поїздів, між двома відбувається диво: зупиняється час і повертає свій біг назад, до часу першої ніжності. Однак їхні дороги знову розходяться, поїзди несуть кожного окремо у світ. І час динамізується: «вигинаються променисті місячні стебла, темниться світло чорною вуглиною ночі. Справжня розкіш повстане перед оком, здомінує жовтогаряча ясність».

Одинадцятий розділ повісті «Як твердо я тебе люблю, Чуго» – то своєрідний епілог, у якому автор з позицій свого сьогодення у ліричній нарисовій формі освідчується в любові рідній Чужі – місцю, що стало для нього сакральним часопростором, казковою горою дитинства, вершиною, що тримає небо над його долею. Етюд насичений риторичними звертаннями, що рефреном проходять через увесь текст і підсилюють сповідальність кожного рядка, щирість ліричного героя у його почутті: «Не дивуйтеся, люди добрі, що скидаю шапку і роззуваюся, коли виходжу на Чугу. <...> Вона ж привикла до босої ноги, до босої порепаної ноги. Тому вона прийме хіба босонігі ступи малюка, який живе в мені»; «Не дивуйтеся, що свій перший світанковий погляд кидаю на неозорі горби сусіднього дитинства. Це тому, що, куди б не глянув, всюди постає її образ, образ пречистої матері»; «Не дивуйтеся, люди добрі, що кожного року золочуся її травами»; «Дайте Чугу мені, люди добрі, лиш тому, що я її люблю». Красу світу авторового дитинства, над яким і в якому височіє священна гора, передано й чудовими пейзажами, основою яких часто є оживлення (персоніфікація) природи. Ліричний герой промовляє до кожної травинки, кожного деревця, просить стару черешню вкритися білим цвітом, натомість обіцяючи знайти їй нареченого з-за семи королівств – королівського сина. Покалічений возом стовбур молоді сливки обмашує вогною глиною, лікує рану. Чує, як на горі росте зелена трава і «серце проймається жагою лету». Цей текст випромінює тепло авторового серця, глибину відчуття краси довкілля, а художні образи звучать, як голоси симфонії, в якій людська душа зливається з красою світу: «Коли б ви знали, коли б ви знали, як я хочу, як я дуже хочу злетіти птахом над травогривою Чугою! Виходжу на вершину Чуги, як на престол. Лягаю, притуляю лице і груди до неї і не помічаю, як її хвилі огортають мене, вносять у надра, перемішують із старовинним рідним вогнем, начебто лиш на хвилину, начебто назавжди, на віки, на віковічні віки. Потім чекаю. Хтозна, може, проросту на її вершині тонким, непомітним деревцем». Микола Корсюк справедливо зауважив, що «Ковачева проза буває на рівні тексту». Буває, як різнотрав'я на дорогій серцю автора Чужі.

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (ХСІІ)

Літературознавство.

39. Дослідницькі напрямки.

11. Українсько-румунські зв'язки
періоду літературного бароко

(Продовження з № 352)

Черговим моментом проявлення/виявлення українсько-румунських зв'язків у давній українській літературі є **феномен бароко**, – найціннішого здобутку літератури докотляревського періоду.

У своїй статті *Що таке українське Бароко*¹ (за сторінками книги Валентини Соболю²), професор Харківського університету імені О. М. Горького, письменник і вчений-літературознавець Леонід Ушкалов (на превеликий жаль, зовсім недавно передчасно померлий – 25 лютого 2019 р.), підсумувавши майже все написане досі про українське бароко Д. Чижевським і чи не всіма вітчизняними літературознавцями, за його словами, «разом із Валентиною Соболю поміркував про порушене нею питання (...), принаймні про ті (питання), що видаються (йому) найважливішими», позвіряв з його думками про українське бароко, вираженими у багатьох його працях³, оприлюднив, згідно з його словами, високу оцінку, сформульовану Валентиною Соболю: «...українському бароко належить величезна роль у духовному житті України»; воно «постає (...) свого роду «українською долею, коли не фатумом»; інтелектуали покоління Чижевського «дуже часто асоціювали Україну саме з бароко». Справді, ще Дмитро Чижевський у своїй варшавській книжці 1934 року «Філософія Г. С. Сковороди» зробив ось такий висновок: «...Бароко та романтика – (це) саме ті періоди духової історії, що наклали на український дух найсильніший відбиток». І далі: «Якими б шляхами не пішов духовий розвиток України, – той розвиток мусить нав'язувати раз у раз до тих самих центральних епох у духовій історії України – до барока та романтики». Більше того, інтелектуали покоління Чижевського дуже часто асоціювали Україну саме з бароко. Ось хоч би Юрій Шевельов. Опинившись 1950 року у Швеції –

спокійній, заможній, тихій і затишній країні з її розміреним життям, життям наче по той бік історії в нашому її розумінні, – Шевельов писав: як тут спокійно й безпечно! Але яка нудьга! І яка безвихідь. Сформулювалося це тоді: країна без бароко. А моя батьківщина була аж надто барокова».

Завдяки працям Чижевського оригінальна цінність українського бароко почала зацікавлювати західних науковців. Їхнім задоволенням могли стати переклади з української барокової літератури. Цьому питанню надали увагу Михайло Драгоманов, Іван Франко, Микола Дашкевич, Володимир Перець, Дмитро Чижевський, Володимир Крекотень, Дмитро Наливайко. Леонід Ушкалов «(сміє) стверджувати, що авторів, який сьогодні наважиться писати на цю тему, доведеться в багатьох випадках бути першопрохідцем». Переклади з української літератури часів бароко, за словами Валентини Соболю, були б «надійним мостом поміж Сходом і Заходом» і становили б «великий час української приналежності до європейської культури».

У порівнянні з думкою Валентини Соболю, прийнятою Леонідом Ушкаловим 2015 року, про «першопрохідця» непройдених дотоді шляхів освоєння барокової літератури своїми працями про цю оригінальну літературу чи про переклади з неї заговорив румунський академік, професор давньої української літератури кафедри слов'янських мов Бухарестського університету, згодом – факультету румунської словесності (Facultatea de Litere) того ж університету Дан Хорія Мазілу значно раніше від Валентини Соболю, про «міст» між Сходом і Заходом, тобто в 1996 році, у підрозділі *Translarea către Est (Трансляція на Схід)* розлогої студії *Un «gen» literar baroc: versurile la stemă (Літературний бароковий «жанр»: гербові вірші)* його монографії *Literatura română barocă în context european (Румун-*

¹ Л. Ушкалов, *Що таке українське бароко (за сторінками книги Валентини Соболю)* // «Гуманітарний журнал». – 1915, – № 1-2. С. 158-172.

² Валентина Соболю, *Українське бароко. Тексти і контексти*. – Варшава. – Видавництво Варшавського університету. – 2015.

³ Л. Ушкалов, *Світ українського бароко: філологічні етюдів*. – Х. Основа, 1993 (у співавторстві з Олегом Марченком); *Основні риси теології тексту в літературі українського бароко* // *Медієвістика* : зб. наук. ст. / Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – Одеса : Астропринт, 1998; *Есеї про українське бароко*. – К.: Факт, 2006; *Література і філософія: доба українського бароко*. – Майдан, 2014.

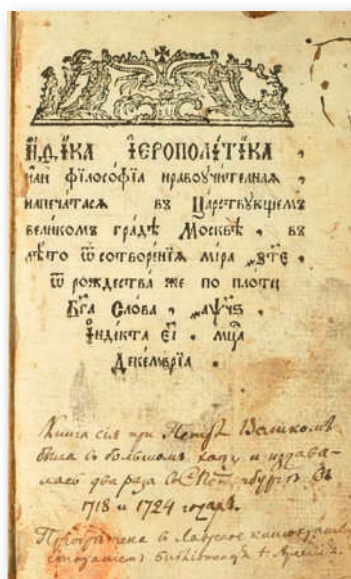
ська барокова література в європейському контексті (Видавництво «Мінерва», Бухарест, 1996). Про своєрідний власний «міст» переходу від давньої української літератури до вивчення давньої румунської літератури Дан Хорія Мазілу говорив мені з нагоди його шістдесятиріччя (Іван Ребошапка, *Із шістдесятиріччям Вас, шановний Даниє Хорія Мазілу* // «Наш голос» № 105, 2003 р., с. 4): до вивчення давньої румунської літератури, метафорично зізнався співрозмовник, він «пройшов через український міст», тобто давня українська література послужила йому основою вивчення давньої румунської літератури наявними у першій тематиках, мотивах, конструктивними зразками і художніми прийомами. Вивчаючи весь цей комплекс питань, Мазілу не вказує одного лише першопрохідця, а багато тих, які своєю діяльністю «споруджували» й зміцнювали «міст» українсько-румунських літературних зв'язків, проявлених у почергово появлених румунських книгах давнього періоду.

Першою нагодою висвітлення цього комплексу питань послужили румунські переклади виданої у 1712 році друкарнею Печерської Лаври книги «безперечної цінності», відзначають Дан Хорія Мазілу і Штефан Чобану (Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi* [curs litografiat, vol. IV, Buc., 1941-1942], філософсько-богословського твору «*Іфіка ієрополітика*, чи Філософія повчальна символами і порівняннями пояснена до навчання й користі юнакам» (*Ithica-ieropolitica sau Filosofiadē moravuri învățătoare*), присвяченого Іванові Скоропадському, гетьманові запорізьких козаків, відомому патронів культурних заходів. На зворотній стороні першої сторінки книги фігурує група віршів, присвячених гербові сім'ї Скоропадських – «На герб их мѣстей Панов Скоропадскихъ», а далі, на 2-ій сторінці – передмова присвята гетьманові Івану Скоропадському. Книга – це своєрідний «підручник філософії та моралі», як відзначається в його назві, – складений на користь молоді.

Ця українська книга барокових емблематичних віршів румунською мовою була перекладена двічі. Обидва видання Дан Хорія Мазілу аналізує по-академічному (як і слідує книги даного профілю) в обширній студії *Un «gen» literar baroc: versurile la stemă* (Літературний бароковий «жанр»: гербові вірші) його монографії *Literatura română barocă în context european* (Румунська барокова література в європейському контексті).

Перший румунський переклад *Іфіки ієрополітики* здійснив книжник Ґенадій Козіанулу (Ghenadie

Cozianul), завершивши його ймовірно 1747 року, як це впливає з його рукопису № 2344, збереженого в Бібліотеці Академії Румунії (Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*. – Vol. II. – p. 251). Копія цього рукопису, відзначають дослідники, сьогодні втрачена. Переклад Ґенадія Козіанула не був друкований. Уривки з нього надрукував Ніколає Йорґа (N. Iorga, *Două biblioteci de mănăstiri: Ghidul și Argeș*. – București, 1904). Наскільки складна «історія» рукопису! Над ним працював «вторий слов'янський дяк Константін» («vitori dascăl slovenesc Constantin»), як це він вказує на 4-му аркуші рукопису. На основі цього рукопису сформулював перекладацькі здобутки Ґенадія Козіанула і Дан Хорія Мазілу. «Дуже можливо, допускає він, що «второму слов'янському дякові Константину було ясно, хто здійснив переклад,

Іфіка ієрополітика 1796 року

Одна з гравюр Нікодіма Зубрицького в книзі *Іфіка ієрополітика* 1712 року.

з якої мови, і на 1-му аркуші він відтворює/репродукує назву твору, дуже близьку до київського видання: «*Ithica ieropolitica sau Filosofia învățătoare de obiceiuri cu simboluri și întîiu cu chipuri luminată spre îndreptarea și folosul celor tineri s-au alcătuit și s-au tipărit cu cheltuiala sfintei Mănăstiri Pecersca în Chiov, anul 1712*» («*Іфіка ієрополітика або Філософія повчальна, символами й перш за все образами освітлена, для наставлення і користі юним складена і надрукована коштами святого Монастиря Печерського в Києві, у 1712 році*»).

На запитання «Як виглядав у цілому рукопис перекладу Ґенадія Козіанула?», Мазілу був схильним допустити, що Козіанулу «відтворив композицію київської книжки, зрікшись певних деталей».

(Продовження на 18 с.)

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (ХСН)

(Продовження з 17 с.)

Інші переписувачі рукописного перекладу Козіанула провели більші чи менші редукції, виключаючи ряд розділів і, таким чином, окреслюючи *скорочену редакцію* «Іфіки Ієрополітики». Автором подібного скорочення, як допускається, був переписувач-копіст рукопису № 2582, що працював над рукописом Генадія Козіанула, Іларіон-ієромонах, проігумен Монастиря Бістріца, який у своєму переписі-копії № 2344 1748 року виключив ряд розділів, як «Dragostea cătră Dumnezeu» («Любов до Бога»), «Dragostea lui Dumnezeu cătră noi» («Любов Бога до нас»), «Rânduiala dragostei cătră Dumnezeu» («Лад-злагодженисть любові до Бога»), «Nădejdea» («Надія»), «Cinstea rânduialei duhovnicești» («Чесність духовного ладу-злагодженисть»), «Darul lui Dumnezeu» («Божий дар»), «Poruncile Domnului» («Божі заповіді»), «Cinstea cătră părinți» («Шанування батьків»), «Răsplătirea părinților» («Віддяка батькам»), «Dragostea părinților cătră fii» («Батьківська любов до дітей»), «Străinii acestei lumi» («Чужі цього світу»), «Deșteptarea minții» («Пробудження розуму»), «Iubirea de argint» («Любов до срібла»). Автор цієї скороченої редакції Іларіон-ієромонах дав і нову назву книзі: «Ithica ieropolitica sau filosofie de obiceiuri învățătoare, cu symvoale și cu chipuri luminate spre îndreptarea și folosul celor tineri tocmită» («Іфіка Ієрополітика чи філософія навчальних звичаїв, символами й світлими образами – для направлення й користі юнакам зложена»). Ця назва незмінною увійде у копії інших рукописів.

Інший копіст-переписувач, а саме Константін, зробив дві незначні заміни одних слів-виразів іншими. Однак, з часом його сміливість зросла, і він не те що замінював слова-вирази, а використовував по половині віршового рядка, як у катрені про два життєві шляхи – один вузький, а інший – широкий, перший – тернистий, а другий встелений квітами. «Гляди ж, звертається він до читача, бо широкий шлях веде до загибелі, а вузький тісний веде до радості»:

*Doao căi vezi, cea strâmtă și cea lată,
Acea cu mărăcini, iar aceasta cu flori așternută,
Și vezi că calea de perzanie e lată,
La bucurie duce cea strâmtă și aspră.*
(рукопис № 2667)

Іфіка Ієрополітика в Румунії зазнала три послідовно диференційовані сприйняття: перше – Генадія Козіанула, друге – проігумена Монастиря Бістріца Іларіона, третє, поетичне – дяка Константіна. Ці три послідовні рукописні видання *Іфіки Ієрополітики* в румунському літературному середовищі XVIII століття засвідчують спонукаючу атмосферу розвитку значного виду барокової літератури.

Інший момент українсько-румунських літературних барокових зв'язків пов'язаний з *гербовими віршами* (рум. *versuri la stemă*) у рамках *емблематичної поезії*, так званої *stemma*, що покривала культурний простір півтора століття свого існування, у XVII і XVIII століттях. Ціль віршової емблематичної барокової літератури полягала у вихвалянні геральдичними символами якогось патрона, будучи, починаючи з половини XVII ст., своєрідними прославляючими гімнами. Гербові вірші писали професори (можливо й учні) Києво-Могилянського колегіуму, як Софроній Почаський, професор риторики і «редактор» панегірика «Євхаристиріон», або «Вдячність» (Київ, 1632). Почаському належить передмова до книги та добірка віршів. Шістнадцять звичайних віршів символічно адресовані *орлови*.

У свою чергу, студенти Могилянського колегіума у панегірику «Mnemosyne Sławy, Prac i Trudow» (Київ, 1633) намагаються розшифрувати символи гербу Петра Могили, в якому наявне прославляння двох його визначальних справ: військово-рицарської та побожної:

*Два мечі в справах рицарських
смілість показують,
Лилія з хрестом віру християнську
знаменують.
В тім дому щирая побожність обитаєть,
А слава не смертлена навіки обиваєть.*

За Д. Чижевським, Григорій Сковорода у своїх творах подав теорію емблематики: «Старі мудреці мали свою мову, вони змальовували свої думки образами, ніби словами. Ці образи були фігури небесних та земних створінь. Наприклад, сонце визначало правду, кільце – вічність, голуб – соромливість, бусел – побожність».

Особливий літературний момент у цьому плані – це діяльність Удріште Нестурела, який komponував гербові вірші до багатьох книг цього часу, найзнач-

нішими будучи слов'янські вірші (Нестурел, до речі, намагався воскресити слов'янizm в Румунії), що оздоблюють книгу *Cartea despre urmarea lui Hristos* (Книга про наслідування Христа), здійснену Нестурелом у слов'янській версії знаменитої *De imitatione Christi* у Монастирі Дялу (Mănăstirea Dealu), 1467 р.

Центром кльтивування емблематичної поезії (гербових віршів) за часів господаря Волощини Матея Басараба було місто Тирговіште. У розгорнутому в цьому місті рухові значну роль посів Удріште Нестурел, що здобув знання латині вдома, – як не цікаво (!), – від професорів, приведених його батьком з України. Одним з них, можливо, був «українець Теодор» («ucraineanul Teodor»), якого російський монах Арсеній Суханов, відвідуючи Волощину, зустрів у домі Удріште Нестурела. Але значні знання – володіння кількома іноземними мовами, філософією, історією та дипломатією й інші Нестурел не міг здобути дома. Дослідники висувують гіпотезу відвідування ним однієї з українських шкіл (в Острозі або Львові), чи зачисляють його до «спудеїв» високої школи західного типу, відкритої Петром Могилою в Києві 1629 року, коли три сини Раду Нестурела розгортали діяльність на батьківщині (у Волощині), а Удріште Нестурел щонайменше вже протягом двох років зачислявся до воеводської канцелярії Матея Басараба. У цей час Румунська Країна (Волощина, Мунтенія) сприймає гуманізм православної типу, підтримуваний українською Церквою під керівництвом Петра Могили, який рецептував окцетальні впливи, інаугуруючи нову епоху культурного розквіту. Вплив із Східної України приніс, по-перше, легко адаптабельну модель для всіх цілей, програваних у Мунтенії. «Принісши значні риси східного культурного Відродження, відзначає Дан Хорія Мазілу, український вплив уможливив вхід у духовний румунський обіг мажорних окцетальних цінностей, поряд з характеристиками бароко, які можна буде розпізнати в тогочасних літературних (румунських) продукціях. Переважна їх більшість пов'язана з іменем Петра Могили, сина воеводи Молдови, обраного архімандритом Печерської Лаври. Першим з-поміж авторів, що прославляли герб Петра Могили бароковою манерою, був Тарасій Земка, ігумен Богоявленського монастиря і проповідник Лаври у 1628 р., коли скомпонував катрен «La prea luminata stemă a puternicilor domni

Movilă» («До пресвітлого гербу сильних воевод Мовиле») з книги «Felurite învățături folositoare sufletului» («Різні повчання, корисні душі»). Катрен не вражає поетичністю і зводиться до конвенціонального перелічення: «Крук, голова в коронах, новина, остая,/ Елита знак и мечь, войны и покоя». Земка, однак, був здатний створювати вірші вищого рівня, як ті, що в «Служебнику», де він управляє «винахідливу гру» з іменем Петра Могили:

Петра Скала, Петр Камень, от Петры твоеи
Бе Врѣховный Апостол: иже от своего
Исповеди наречен, многим Петром быти
Дастъ ти Хс Сн Божїи, исти свое тело,
Крѣвь пити, Петром же быти на тои Петре цело.

Герб воевод Могил

У підрозділі «Începuturile. Udriște Năsturel și modelele sale» («Початки. Удріште Нестурел і його моделі») широкої студії «Litratura română barocă în context european» («Румунська барокова література в європейському контексті», с. 184 і слідує) Дан Хорія Мазілу припускає, що «перший румунський складач гербових віршів Удріште Нестурел повинен був знати українські друковані видання, що культивували цей вид поезії, отож в цьому літературному просторі знаходилися й наслідувані (Нестурелом) поетичні моделі, в «метриці» адаптовані румунським книжником у компонуванні власних віршів, що легко можна розпізнати, при поверховому погляді».

Такий підхід наявний у ряді праць Удріште Нестурела. У слов'янському *Антологіоні*, наприклад, надрукованому в Кимпулунзі 1643 року під назвою «La prealuminata stemă a prealuminatelor case a mărilor lor Domnilor Basarabi» («До пресвітлого гербу їх величності Господарів Басарабів») «Нестурел прославляє геральдичні знаки воеводи Матея Басараба, використовуючи групу віршів (шість строф) Герасима Даниловича Смотрицького, що появились в Острозькій Біблії 1581 р. на пошану острозьких князів. Дане видання, відзначає Дан Хорія Мазілу, «скоро було придбане румунськими книжниками». Приблизно половина запозичених Нестурелом віршів зазнали процесу словесних змін, потрібних локалізаційній адаптації шляхом словесних субституцій, наприклад, воеводи замість князате, страна замість домъ й ін.

(Далі буде)

Алла АНТОФІЙЧУК

ВІВЧЕННЯ ФУНКЦІЙНОГО ДІАПАЗОНУ ПРИКМЕТНИКІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛИ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «ДУМИ СТАРИКА»)

Вивчення теми «Прикметник» зреалізовується у двох площинах: власне мовній, що передбачає засвоєння мовних знань, та у плані мовленнєвого розвитку школярів.

Учням відомо, що прикметники окреслюють і увиразнюють ознаки предметів, явищ, понять, які стають більш чіткими і дохідливими для мовця, часто вони конкретизують найрізноманітніші найменування реалій. Проте стилістична функція прикметника полягає не тільки у прямому називанні ознаки, а й у переносній, метафоричній характеристиці явищ чи предметів, виражених іменниками.

Для з'ясування функційних можливостей прикметників, їх стилістичного навантаження у структурі художнього тексту пропонуємо лірико-філософську новелу Ольги Кобилянської «Думи старика».

Здійснюючи мовний аналіз новели, учитель звертає увагу учнів на тому, що майже кожний прикметник з найрізноманітнішою семантикою може виступати у функції епітета, якщо він потрапляє у відповідне контекстуальне оточення, як, до прикладу, у таких реченнях: *Сину мій! Я твій **білоголовий** отець, лежу хрестом перед тобою й кличу..; Мати ваша була немов постать із св. письма, з душею **чистою**, як Марія, сестра Марти...*

Ведучи мову про стилістичні функції прикметників, важливо проілюструвати учням, що часто в ролі епітетів виступають прикметники на позначення назв кольорів, які, відриваючись від свого основного, логічного значення, входять до сфери складного комплексу художньо-осмислених побудов. У живому народному мовленні створилися та усталилися у вжитку ще й так звані постійні епітети, які спираються на обмежене коло прикметників, закріплених також за певними означуваними словами. Вони часто функціонують саме у фольклорних зразках. Незважаючи на свою стандартність, «стертість», постій-

ні епітетні прикметники в різних контекстуальних умовах набувають нових стилістичних ознак, як, наприклад, у таких контекстах новели: *Мій біль за тобою **червоний**, як кров; Сила зів'яла, а **чорний** ангел жде на мене, і я хочу передати тебе опіці ближніх твоїх; Голубе **білий мій!** Ти літаєш у **зеленім** лісі і місця не маєш. Стрічаєшся з людьми то тут, то там, а ніде ще не осів, щоб дати **білим** крилам відпочинок.*

Ще виразнішою стає стилістична вага епітетів, коли вони виступають у поєднанні з іншими прикметниками-епітетами, наприклад: *Я остався межи вами, як **одинокий дуб старезний** у **молодому** ліску, і бачу всі його вершки, бачу рухи його в бурі і **тонкі** зворушення в **погідних** хвилях.* У такому оточенні спостерігаємо явище градації описуваною письменницею ознаки.

Варто виділити як близькі до постійних епітетів назви ознак – епітетів, що також відзначаються усталеністю у вжитку та стилістичною навантаженістю. Вони хоч і широко вживаються у повсякденному мовленні, але не втрачають виразності, а виступають засобом стилістичної характеристики, наприклад: *Доборовся й хліба, але – **побічна річ**; Чому стіни дому твого не чують **доброго слова** про сусіда твого?..*

Подколи значення прикметника увиразнюється протиставленням його іншому прикметнику, наприклад: *Як той дуб, **старезний** великан, у **молодім** ліску, так остався між вами і бачу кожний рух ваш, і укладаю, і формую його в **будучність** вашу; А скільки їх є тепер, тих **негарних, а премудрих** голівок, що тепер живуть і процвітають на підставі внутрішньої душевної своєї краси й добробуту? Аналізуючи такі художні контексти варто згадати про антоніми, їх типи, стилістичну роль антонімів у художньому мовленні.*

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ЛИСТОПАД

11 листопада

• 89 років від дня народження Миколи Майданюка (1934-2019), українського публіциста, диригента та викладача фізкультури.

19 листопада

47 років від дня народження Миколи Корнишана (1976 р.), українського письменника, викладача.

21 листопада

3 роки від смерті Миколи Корсюка (1950-2020), українського письменника, літературознавця, головного редактора «Нашого голосу» (1991-1998) та дитячого журналу «Дзвоник» (2007-2020), автора 10 поетичних і прозових збірок, викладача Бухарестського університету.

Учні можуть помітити, що виражальна сила прикметників у контексті збільшується при синонімічному зіставленні їх парами або навіть більшими рядами. Так вони зміцнюють та підкреслюють один одного, взаємодіючи та взаємопосилюючись, наприклад: *Опікуйтесь нею без наруги, без жорстокості **сучасної й минулої** без сердечності, що в жінці шанує лиш одну молодість, а душі не бачить; шануйте її тією любов'ю, про яку розказав нам св. апостол Іоанн, що вона **терпелива, незвисна, не поступає нескромно, що не горюїться, не честолюбива, що не самолюбна, що не думає про нічого злого, що не радується несправедливості, але тішиться праведно.***

Аналізуючи функційний діапазон прикметника у художньому тексті, доцільно згадати ступені порівняння якісних прикметників та способи їх творення. Учителю повинен звернути увагу учнів на те, що значеннєва природа найвищого ступеня прикметника, утвореного з префіксом **най-**, часто пов'язується із відповідним експресивним забарвленням речення: *Я передаю вам свою **наймолодшу** самотню дитину під опіку; Починаю від тебе, **найстарший** мій сину. Сину мій первородний!*

Щодо синтаксичної ролі прикметників у художньому текстовому масиві, то можна згадати, що основна функція – означення – може слугувати авторським засобом вираження художнього мовлення, зокрема при зіставленні прикметників. Нагромадження прикметникових означень привертає увагу читача і сприяє їх епітизації, як-от: *Я кинувся б хрестом до ніг твоїх і **благав**; чи душа твоя **колишня, багата й чутлива** на людське горе, **ідеальна**,*

*повна зрозуміння для життєвих зворушень – **осліпла!**; Ти перестав бути кандидатом на чоловіка, а став **поважним, шляхетним, спокійним** мужчиною.*

Виражальну силу прикметників зміцнює їх відокремлення у реченні. У такій позиції вони легко епітетизуються: *Звуки музики тобою кермували, **великі, святі.***

Учні можуть звернути увагу на те, що іноді письменниця виносить прикметники за межі речення, актуалізуючи увагу саме на ознаці, якості персонажа. Тут можна розширити лінгвістичний словник школярів, доповнивши його новим терміном – приєднувальні конструкції: *Як білий цвіт без плями, який я вибрав із коренем з дому родичів її і пересадив у свій город, закинений гострим камінням, і який своїми руками спорядила, щоб колись ви, дітоньки мої, мали вільні дороги рости й розвиватися, – такою була вона. **Ніжна й енергійна. Добра й невлотима, лагідна й строга, й мудра, як той вузь; Між вами всіма був собі як цар. Строгий, але, здається, добрий.***

Ведучи мову про стилістичний прийом повтору (редуплікації) учитель на прикладі мови новели звертає увагу учнів на тому, що редуплікація прикметника у сусідніх реченнях є засобом акцентування уваги авторки на ньому в художньому тексті: *І ти **вдоволений, сину!** Сину мій... ти **вдоволений!***

Отже, вивчення функційного потенціалу прикметника у структурі художнього тексту сприяє мовленнєвому розвитку школярів, розширює уявлення про природу прикметників, їх виражальні й експресивно-оцінні можливості.

Наталія ФЕДЬКЕВИЧ

Жінка, вона ж як Зброя
 Не певен?
 До рук не бери.
 Жінку неначебто Волю:
 Завоюй, зачудуй, захопи
 Не можна не поважати,
 Зневажливо гратися з нею
 Вона здатна
 Дуже
 Боляче
 Вжалити
 Правдою, кривдою і брехнею
 Стався так ніби заряджена:
 Значить, завжди готова до бою!
 Ласкава і тиха,
 Ніжна й розважена?
 Вона спопелить тебе, ніби Трою.
 Вона зруйнує твої Карфагени,
 Твій Вавилон —
 Її попільничка...

Жінка — це небезпечна зброя!
 Нестерпно чарівна
 Погана звичка

Я з тих людей

Я з тих людей,
 які одного дня сідають
 на залізного коня...
 Що з місця років тисячу
 не сходять, а потім — раз!
 — і їдуть навмання.
 Таких людей забув, і в скриню склав...
 Їх припорошив пил поспішних справ.
 Та хто б про них не набрехав

історій, об них буденність
 будень обламав.

Пробачте, що із ніг знімають гірі:
 себе не зрадять — в каперство
 не вірять.
 Кат у манжетах вигідних манер
 отруєний
 — від лестошів помер.

В останню неділю вересня

У вересня є лиш одна дорога,
 Що йде крізь спеку і крізь тривогу.
 Не сперечайся.
 Марно кричати.
 Готується темне таємне свято.
 Валізу жовтня наповнить повня.
 Там гарбузи: і всередині, й зовні.
 У вересня, знаєш, одна дорога...

Вона — до Жовтня.
 Вона — до бога.

Він був бароко під плащами злив
 Гіркий як Львів, солодкий, наче Львів.
 Його на смак не спробувала я.
 У хвилях пристрасті, жаданості,
 печалі...
 У шоколаді відчуттів — мовчання.
 Усе — фантазія, лиш вигадка моя.
 Сміються венеційські ліхтарі
 Таємним сміхом західних ночей...
 Якщо вже так, слова — то лихварі.
 Вони торгують суттю всіх речей.
 Далекий він, як Замкова гора.
 Близький, як кава з краплею лікеру.
 Ми танцювали дивну чакаrerу,
 Кружляючи між «здраслуй» і «пора»...
 Без присмаку нав'язливих думок
 Там дихала смарагдово трава...
 Під віялом таємного єства,
 Там серцю не корилась голова.

Нехай тече лиш кров граната

Нехай тече лиш кров граната...
 З отруєних плодів війни
 Гіркі не дозрівають сні
 І вірний брат не зрадить брата.
 Шукай: в прозорості армуда —
 Гостинність щедра і п'янка,
 У танці чайного листка —
 Цілунок терпкості і Чуда.
 Тут знай, що гість у домі радість:
 Сховай кинджал — дістань вино!
 У ночі потаємне дно:
 Народить сонця жар воно!..

Ілюстрації
Вероніки ВІТВИЦЬКОЇ

Олена РЕПІНА

**3 поетичної книжки
«ЖИТИ ДАЛІ»**

ЗА МИТЬ

Перейшло мене сонце уповні осіннього дня,
Ти зустрів біля брами, сказав, що є спільна справа,
Що сидлаєш для мене призначеного коня
І на перехрестях ти будеш чекати справа!

Ми далеко зайшли: вже однако – вперед і назад,
І циклічна дорога між радощів і напастей:
Крізь квітучі сади, де ще вчора лежав листопад,
Крізь болючі сніги – поміж фугами смерті й щастя...

Небуденні слова і буденних доріг віражі,
Вічний поділ клітин і вселенські закони множень...
Ми з Тобою знайомі давно, позаяк – нечужі:
– Я хоч трохи зробила Тебе щасливішим, Боже?

РАНОК

Наш ранок ночував в солдатському підсумку,
В розгрузках – літній сад, що бджолами гуде,
Якщо у тебе мир – не відпускай цю думку:
У касці й берцях літо окопами іде...

Якщо у тебе день з квітковим ароматом,
Якщо у тебе ніч у тиші і зірках –
Не відпускай цю думку, що завдяки солдатам
Ще є у тебе хліб, і сад, і рідний дах.

І що б ти не робив у клопотах сьогодні,
Яких би добрих справ не планував стократ,
Нехай не промине, що на краю безодні
Цей світ тримають вдвох – Господь і наш Солдат!

МАМО

Твої очі для мене відкрили красу Творця,
Намагнітили літо, зажеврили стиглим ранком
Бо і світло, і барви серпневі тобі до лица,
Твоя сила любові вигоює рани й ранки...

Ти збрала для мене цілющі настої днів
І насіяла зір так густо над нашу хату,
Що мені не бракує ні слів, ані віщих снів,
Ані віри у щастя, щоб нині усе здолати.

І в осінні тумани, й в засніжені вечори
Пригощатимеш літом у чашках мене так само
Ти мені подарована Богом Святим згори,
Ти мій Ангел молитви, мій промінь небесний
Мамо...

ДЕНЬ

Ти здивуєшся, раптом відчувши, – уже не болять.
Не пече, не стискає, не муляє – відпустило:
Ти прокинешся вранці і схопиш цю дивну мить,
Що душа, як у Бога за пазухою – стосила.

І не страшно ніскілечки, вимерзли всі жалі,
Ще учора боліло в серці, а нині – воля!
І новий візерунок лягає на чистім склі:
Розв'язала вузли, розгадала усі паролі!

Лиш не пробуй застукати день той – втече, як тать,
Не ганяйся за ним, наставляючи штучні сіті,
Чуєш, просто живи – в кожній миті своя благодать,
Насолоджуйся кожним буднем – ти є на світі!

І одного світанку ти встанеш, як зазвичай,
Перев'яжеш ранковим променем давні рани,
Пригорнешся до Слова, завариш духмяний чай...
Ти не будеш чекати – й нарешті той день настане!

СНІГУ

Мій білий раю,
Мій коханий світе,
Мені твого не бракує в літі літа,
Мені по вінця весен для розбігу,
Мені лиш взимку – снігу, снігу, снігу!

Щоб іній білий –
Щастям у долоні...
Щоб на вітрах цим полем, як на конях...
Щоб вихрем – не збивати сніжну персть,
Щосил – до перехрестя перехресть...

Вдихнути – волі.
Видихнути – втому,
Вклонитися за все земне – Святому,
Вловити глас у тиші безшелесній:
Вертайся, жінко. Ще літа і весни...

ТЕТЯНА КУПРІЙ

Народилася 17 червня 1976 року на Нікопольщині Дніпропетровської області.

Після закінчення у 1993 році Виводівської сш вступила до Запорізького педагогічного училища № 1, де отримала спеціальність «викладання в початкових класах».

З 1995 року розпочала педагогічну діяльність вчителем початкових класів, трудового навчання та образотворчого мистецтва Глухівського НВК, педагогом-організатором, вчителем образотворчого мистецтва, музики, та мистецтвознавства у Виводівській ЗОШ I-III ступенів за сумісництвом.

З 2002 року, за покликанням душі, обрала шлях бібліотечного працівника, де пропрацювала упродовж 20 років, завідувачкою Виводівської сільської бібліотеки Мирівської ОТГ.

На даний час вже рік проживає на території Німеччини в землях Північний Рейн – Вестфалія, де проходить Інтеграційні курси з вивчення німецької мови.

Друкватися розпочала з 2002 року на сторінках місцевої, районної та всеукраїнської періодики.

Співавторка поетичних колективних збірок: «Світанок» II випуск, 2004 (сміт Томаківка); «Війна без

права забуття», 2006 (м. Дніпро); «Поезія, натхненна Жінкою» ТОВ «Редакція журналу Дніпро» від Клубу Поезії (м. Київ), 2016; «Світле мереживо надії» (м. Рівне), 2017; «Степові струни» I випуск, (м. Дніпро), 2018; Літературно-краєзнавчого альманаху «Поетична топоніміка – 2» (упорядник Л. І. Сердуніч, м. Хмельницький).

У липні 2018 року, у місті Рівне, вийшла перша авторська збірка «Молитва за Цілюще Слово». Певний час друкувалася під подвійним прізвищем Тетяна Купрій-Кримчук.

Переможниця конкурсів:

- «Колядки та щедрівки на новий лад» грудневого випуску журналу «Пізнайко від 2 до 6» № 12 /2015; (м. Київ);

- «Жінка – вчора, сьогодні, завтра назавжди!» від Центру народної творчості «Дивокрай» (м.Дніпро), 2019 р.

- від редакції газети «Любий край»

серед місцевих поетів-аматорів з визначенням грошових премій (друге місце) за вірш «Про вічне».

- 3-тє місце у поетичному конкурсі від газети «Літературна Чутівщина», 2017;

- I місце у районному та II місце в обласному літературному конкурсі творчої молоді «Війна без права забуття» у віковій категорії 22-35 років), 2006.

Пропонуємо до уваги читачів «НГ» низку поезій Тетяни Купрій.

УКРАЇНЬСКА ПАТРІОТИЧНА

* * *

КРАЙ СТЕПОВИЙ

Гнуться в полі та й тополі
Гілля опадає.
Ой, немає у неволі, долі,
Хто не знає?

Нас розділила відстань і війна,
Але розлучі нас не налякати.
Я буду тебе віддано чекати,
Молитимуся за твоє життя.

Давно тебе, мій край, обмилували,
Твої квітучі злаки, ковили...
Вздвж берегів Дніпра, ріки Самари,
Селились перші пращури мої.

Гнуться верби, коло ставу,
Гнуться ще й шурхочуть.
Не скорити нашу землю,
Як того не хочуть.

Настане день, за плечі обійму,
В обіймах довго будемо мовчати,
Хоча обом нам буде що сказати,
Попереду у нас ціле життя.

Край кам'янистих скель, ярів та балок,
З глибокими долинами річок...
Весь сповнений цікавинок, загадок,
Легенд, переказів, бувальщин та казок.

Вгору пнеться, не здається,
Червона калина.
Зачекалася з війноньки
Мати свого сина.

Лихо мине – і знов прийде весна,
За нами, неодмінно, Перемога,
А поки що молю за тебе Бога,
Плекаю світлу віру в майбуття.

Край макоцвітний з присмаком полину,
Зігрітий колісанкою вітрів, –
Барвінком обійняв мою країну,
І золотом розжарених хлібів.

Стигне вишня у садочку
Не злякана громом.
Будьмо, браття, боронитись
Зброєю і словом!

У миті розпачу мене згадай.
З тобою у думках постійно буду.
Кохай мене, кохай та пам'ятай!
І я про тебе, рідний, не забуду.

В багатотрав'я огорнув кургани
Сарматської та скіфської доби.
Амфори срібло й золото Пекторалі
Нащадкам його землі зберегли.

Стрічає люд щодня багристим сонцем,
що світло розсіває із висот.
Ревуть басами Борисфенівські пороги
З часів, коли ще жив сам Геродот.

Він пам'ятає вбивство Святослава.
Боявся ворог слів: «Іду на Ви!».
Спустошливі набіги, не з екрана,
Всілякої чужинців кагали.

Пригадує, як звали «Диким Полем».
Те, як ховав голоту від біди,
Що не хотіла жити у неволі
Йдучи сміливо в месницькі ряди.

Домівкою славетного козацтва
Став для Мазепи, Калнишевського, Сірка...
Що боронили землю від «поганців»,
І православну віру до кінця.

У залишках Дніпровських тихих плавнів
Великий Луг до нас ще промовля.
Про сім Січей і про козацьку славу,
Що в ковилу високім прилягла.

Через століття шабель дзвін ще чути...
Яким швидким не був би часу плін,
Ніколи та нікому не забути,
Якого роду ми нащадки, хто чий син.

В Каховських водах сховано минуле,
Яке нагадує про себе із глибин.
Куди б життя шляхи не повернуло,
Душею там я, де терпкий полин...

Де чебреці, цвіт м'яти, горицвіти,
Де давні залишки покинутих руїн,
Де виступи із каменів граніту,
Де сяйво храмів золотавих куполів...

Де кам'яні хрести посеред поля,
Ще віють духом пращурів тяжким...
Нехай облишить край мій біль і горе,
Хай радість і добро живе у нім.

Оксана ПАСТЕРНАК

Ностальгія

Дрімає тихо ностальгія,
Тупа нудьга і серце ние
Все, що було, як у кіно
А чи було? Це ж вже давно...
Забави, діти, радість, квіти
Відтворюю минуле в сні.
Давно наснилося мені,
Що все минеться,
Що все вернеться.
Додому поверне нас путь...
Уже нічого не вернуть...
Нас покалічила війна
Й потрібна сотня не одна,
А, може, й більше мирних днів,
Щоб дихав мирно й не болів
Увесь народ умом й душею,
Не скоро заростуть траншеї
І упадуть останні сльози
на могили –
Ми так багато хоронили...
І туга, як настій полину...
І я додому серцем лину
Знов плачуть очі, гине мрія,
Шматує душу ностальгія....

Квіти

Пригадую я: луг-долина,
А там – маленькая дитина
Вінок плете, збирає квіти
І тішиться усім вона,
І думає, що там одна...
Тепер над цим зазвич сміюся,
Звичайно, що моя бабуся
Була неподалік, в посадці,
А я, лише у своїй гадці
Була одна у морі квітів.
Отак й прийшло чуття краси.
Були прекрасні часи,
Й плела віночки із чудес
Оксана, донечка небес.
Звичайно, це було не важко

Навік вподобати ромашку
І мак червоний, наче спілий,
І колосочок недозрілий,
Волошки сині, наче небо,
І очка жаб'ячі для тебе
Неначе дивовижний скарб
Все розмаїття дивних барв...
Це океан чарівний цвіту
Якого більш ніде по світу
Ти не знайдеш...
Ще спогади,
прекрасний ранок...
І кава, і Високий Замок,
Й розмови на багато тем,
Прийшла любов до хризантем.
Життя малює свої лінії
Були втрати, от і лілії
З'явилися у житті духмяні,
Конвалії й жасміни п'яні,
І матіоли вечорами.
Завжди були в душі із нами
Тих чорнобривців дивна сила,
Що мати під вікном садила.
Тоді ще не старенька мати.
А потім та п'янка акація
І захопила і зазвала.
Львів лишився
як суворий батько,
А мамою Одеса стала.
І підростали швидко діти
І виростали нові квіти...
Як вийду ввечір на веранду
Що хочу? Лиш одну троянду...

Сидонія НИКОРОВИЧ

МАРІЯ

(Продовження з № 352)

*

Бігла додому непритомно, скоро. Лопотіла голосно підтичка. Ударяла ногою до каменя і не чула болю. На перелазі сиділа Катерина.

— Ти де, донько, так забарилася? Вже вибиралася йти тобі назустріч.

Вся кров вдарила їй до лица. Вона не дивилася на маму.

— Мені кров пустилася з носа та я повертала до матки Гафини.

Стара повірила.

Марія скоро забігла до хати, щоби її мама ще чого не спитала. Вона чула, що дальше не зможе брехати. Їй видавалося, що вона вже не та сама Марія, бо ступила ногою в якусь пропасть, а відтам вже не було їй виходу. Скидала з себе все на стіл. Не йшла їсти, а вимолилася, що їй щось болить.

Що вона тепер зробить? І чому вона Василя не відтрутила від себе? Чому не набила його? Її очі заіскрилися, як в дикого звіра. Відчули велику лють на того чоловіка, що зрабував її невинність. Ах, що вона тепер варта?

Впала на коліна під образи. Молилася щиро, гаряче, як ніколи: «Боже, хорони мене від всего злого. А, може, сей раз не повадить?» — і знов билася з думками.

Другий день ходила задурена. Уникала всіх, щоби не дивитися нікому в очі. Бралася за роботу, але безсилі руки опадали. Ввечері прийшов Василь. Якось холодно його зустрів. Чула до нього великий жаль. Мовчки пригорнув її до себе. І на думку не приходило вириватись. У його присутності опановувало її безсилля, не мала при нім своєї волі. Коли покидав її, була дуже стурбована.

Ходила мовчазна, бліда.

Прийшло сапання.

Василь не приходив вечорами. Для неї були сі вечори невиносимі, не мала спокою. Що буде? Що з нею станеться. Віддасться за Василя... Скаже мамі, й за кілька неділь буде весілля.

Та Василь чомусь не повертав. А люди собі селом всякої говорили. Те Марію занепокоїло. І виринула страшна думка: а як він її тепер покине? Таку

безпорадну! Серед терпіння, мук лишить саму. А вона йому все віддала: свою честь, свою любов, себе.

Бралася її розпука. Вона чула часами до сього чоловіка то злість, то якесь дивне прив'язання.

Прийшла з поля.

Не могла спати. Було темно, понура ніч. «Ах, нема Василя, не приходять». Ждала довго. Відчинила вікно. Накинула на себе сардак і пішла в п'ятьм. Ішла безпечно, не боялася. Лише одна гадка пройняла її — рятуватися від чогось злого.

Спустилася в яр, минула верби, збігла скоро в долину, сильно обтулившись сардаком. Вийшла за село, оглянулася, віддихалася. І знов скоро бігла до самотньої хатчини під лісом.

Зупинилася під вікном. Тихо було тут, лише позаду хати здіймався грізно темний ліс.

Непевно застукала у вікно.

Небавом озвався храпливий голос. Закалатала клямка, дзоркнули двері, перед нею стояла похила постать, оперта на палиці, циганки Мотрі.

— А що тебе принесло так пізно до мене, донько?

— Ой лишенько, лишенько, — і Марія склонилася до циганки і заплакала голосно.

— Цить... цить, — зашептала стара, начебто зісохле гілля зашелестіло. Вона вже знала, що за лихо провадило до неї дівчат. — Сідай тут! — вказала пальцем на приспу.

Марія опустилася безсилена. Стара зайшла в хату. Пугукала лячно сова. Циганка винесла малий глечик.

— Маєш. Завари се зілля і напийся тричі до схід сонця. Нічого не буде.

Марія держала в дрижачих руках свою долю.

Зірвалася і бігла скоро в село, неначе б її хто ловив.

*

Усі спали.

Марія варила своє зілля. Обережно підсувала в грань свій глечик і напружено наслухала чи не збігає. Від сього зілля залежить її ціла доля — її буття і небуття. Коли б допомогло! Червоні полум'яні язички лизали камінний горщик, кидали ясну тінь на мисник. Коли б допомогло! — слалася з душі молитва до неба. Сиділа на стільці, дивилася в полумінь. Не приходять Василь. І чому? Звів її і занехав. Знов їдь наповняла її серце. Ах, коли б так все проминуло, щоб сорому не зазнала...

Далеко до сходу сонця встала Марія. Взяла глечик в праву руку, пішла розперезана в сад. Звернулася до сходу і тричі напилася чорної, гіркої юшки. Аж

язик від неї затерп, аж коло серця заболіло. Так дуже слабо їй зробилося, що аж присіла в траву. Підняла обезсилену руку й кинула глечик в став.

Слухав людей, вірив злим бесідам і тому до неї не ходив. Та і його родичі були супротивні.

Се її найдужче вразило. Він її честь уриває і ще сам зле виговорювався на Марію. А їй Бог свідок, чи вона з ким ще щось мала. Так тяжко було їй ті удари зносити.

Ті удари ламали її, неначе вітер суху билинку. Але ще не тратила зовсім надії. Може, ще переміниться на все добре. В сім клопоті і терпінню забула про Олексика. А як нагадала, то дужче тужила. Коли би був не пішов у ті кляті рекрути, то, певно, її минуло би се нещастя. Коли б уже хоть Василь на-вернувся.

Катерина журилася своєю дитиною. Вона Марію з усіх найбільше любила. Її доля, її життя зависіло від щастя тієї дитини. Вона ще не знала, що то так змінило її доню. Марійка на всі запити мовчала.

О, певне вороги, злі люди, щось наслали на доньку. Ті лихі, зависні люди, що радуються, як чоловік у нещастю. А, може, чимось лихим підсипали, а Марія вбрела? За лихе не тяжко.

Катерина ходила в село примовляти доньці від уроків. Не допомогло. Марія цілком змінилася. Ходила сумна, зажурена і очевидячки марніла.

Марія встала рано.

Вперезалася тісно широкою червоною крайкою. Накинула на плече хустку, пішла з вівцями на стерню.

Так пусто було в її душі, так безнадійно дивилися ті темні огненні очі. В них дотлівав огонь життєвої жадоби. З дня на день меншав блиск її очей. Одна думка її гризла, не відступала від неї.

Чулася покривдженою у своїй гордості. Колись вона всіма погорджувала, на будь-кого не хотіла поглянути. А тепер? Серце боліло. Вона, що колись була королевою краси на сторонських храмах, де всюди були її переди, її сабаші. Вона сиділа вдвоє скулена над керницею. Хто б сказав, що се та сама горда, гарна Марія.

Коли б знати наперед свою долю, не була би в щастю горда.

Піде ввечері до циганки, та їй ще може порадити. Всі надії спочивали в руках тої старої похилої баби.

Увечері гонила вівці домів. Не казала нікому «добрий вечір». Насунула хустку глибоко на очі. Ступала, наче злочинниця в густім пилу, що здіймався курявою за вівцями. Загнала вівці на обору. Не входила в хату. Менший брат виніс їй дійницю.

Здавалося їй, що вона не належить сюди до сієї хати, що вона чужа, навіть мати здавалася їй далекою. Щось насильно ставало між нею та її ріднею.

Сіла на приспу, чулася утомленою. Не тішило її ні щебетання, ні тьохкання. Якийсь сірий світ, повен турбот, огорнув її. Налякалася, коли спочила на ній Катеринена рука.

– Синку, я тобі страх зіллю. Може, тебе хто налякав.

Марія мовчала, як усе.

Катерина зажурена, сумна зайшла в хату. В печі горів огонь. Здіймала із-за сволюка воскову свічку, стопила в глечик. Висипала його в миску з водою і шептала потихо. Три рази топила і три рази зливала. І кожний раз формувався віск в довжезну фігуру. Від якогось чоловіка дістала страх. Вийшла надвір з мискою. Змила тою водою доньці лице і дала тричі напитися. А решту вилила під вугол хати. Може, вже буде їй легше, то страх її так пер. Трохи успокоїлася Катерина.

Темна, тиха ніч огорнула землю. Біло світили зорі. Марія вилізла через вікно. Задержалася коло воріт, а потім скоро бігла під ліс до самотньої хатки. Знов застукала, знов вийшла стара циганка.

– Бабусенько, не допомгло ваше зілля.

Циганка похитала поважно головою.

– Не допомгло?

– Ой, ні, бабунько, – і приперлася до стіни. – Зробіть, бабунько, щоби навернувся до мене, щоби посватав, як ні, я пропала. Робіть, що знаєте, а я вам нічого не пожалую.

– Його треба підсипати, – рішучо сказала циганка і сперлася вся на палицю. – Він тебе візьме. Опівночі нарвеш любистку з гробу, але у самій опівночі. Я тобі дам примовленого попелу. Підсиплеш під його двері і ворота.

Знов блиснув огонь надії для Марії. Не на цвинтар, але в пекло пішла би, щоби лише врятуватися від сорому та від людської наруги.

Циганка зайшла в хату. Довго сиділа Марійка сама на приспі. А як се не допоможе? – спитався якийсь внутрішній голос і смертельний ляк обезсилив її. Тоді вона пропала. Її напружений мозок не міг даліше думати. Циганка подала їй вузлик попелу.

Дома сховала Марія вузлик за святі образи. Рано знов пішла в поле.

Друга ніч має рішити її долю. Коли б на ліпше. У душі чомусь родилися безнадійні думки і страх. Ходила подразнена, розстроєна. На цвинтар треба йти опівночі. І чомусь тепер сього не страхалася. Боже-вільна відвага заволоділа нею. Рятувати себе.

(Продовження на 28 с.)

МАРІЯ

(Продовження з 27 с.)

Не лягала спати. Чекала на «бердо». Коли почула перший раз, взяла в пазуху вузлик з попелом і побігла садом. Поки другий раз крикнули вартівники, була під самим цвинтарем. Зупинилася, розглянулася на всі боки, чи її хто не бачить. Перелізла пліт і зникла між гробами, шукаючи любистку. Здавалося їй, що не дихає, серце билось божевільно.

Найшла. Зігнулася зривати. І почула щось холодне на плечах. Страх переняв її. Не могла зірвати. Їй здавалося, що з гробів встають вмерлі: опирі та нехрещені діти, що якийсь опир йме її за руку і потягне у свій гріб. Геть відси.

Як нагадала сама Василя, знов виринула та божевільна відвага. Нарвала повні руки любистку. Скоро перескакувала гроби, майже безпритомна перескочила пліт і бігла щосили додому.

Так ще у своїм житті не бігла.

В саду впала. З півгодини перележала. Зірвалася.

Ще підсипати його. І вже скінчилася робота... Ти-хо було в селі, нікого не здибала. Зупинилася перед Василевими воротами. Трохи постояла. А коли нічого не рухалось, перелізла перелаз, скоро розсіяла попіл і любисток під двері, вікна і ворота.

Бігла домів.

Віддихалася на приспі.

Спала твердо і вже сонце давно зійшло, але Катерина її не будила.

Тієї днини було їй легше, неначе увільнилася від тягаря, від усього, що давило її душу. Неначе згоївся великий боляк.

Витягнулася свобідно на стерні, і заспівала тужну пісню.

На зеленім барвіночку
Пасла качки та й качура.
Пасла, пасла – відгубила,
Долеж моя нещаслива.

Говорила з вівцями. Вони піднімали до неї свої погані морди і гупо дивилися. Коло криниць милася.

Увечері говорила допізна з мамою.

Рознеслося селом, що Василя хтось підсипав. А він пішов у гори на роботу.

Утік Василь, боявся, все його гризло сумління.

Зближався сільський храм.

Настав рух. Жінки, дівки бігали до глинища, а господарі возили збіжжя у млин. Хто дотикав кросна,

щоби викинути їх з хати, інші допрядали кужілі. Всі старалися почату роботу довести до кінця.

Двері стояли широко відтворені. Ритмічний глухий стукіт нісся з-під Маріїних рук. Скоро стирала, при чім кросна прикро скрипіли, скоро і зручно перекидала човник з барвною ниткою.

Катерина повиносила скорці, кожухи і порозвішувала на плоті. Сама допрядала кужіль. Насилу стягнула чоловіка з печі, насилу вислала в млин.

Ще скільки разів вдарила бердом і кінчила. Послідній раз вдарила і вилізла із-за кросен. Вибрала звій рушників. Розбирала кросна і виносила до комори. Хата стала як не та. Простора, широка.

Поглянула в дзеркало.

Як довго вона в нього не заглядала. Від тієї страшної неділі. Душа трохи притихла. Їй здавалося тепер, що з нею нічого не сталося, що вона та сама. А те все з Василем, з циганкою, цвинтарем був лише поганий сон.

Марія ще не споганіла, лише зблідла. А що шкодить? Гордість знов наповнила її душу. Збереться вона гарно і піде на танець. А люди? Вони ще нічого певного не знають. Здогадуються, на ухо шепчуть, те байка...

Дивно було їй на серці. Витягнула руки високо понад голову і глибоко зітхнула.

Взяла верету і сапу й пішла в глинище. З усіх сторін виринали дівочі постаті, і всі сходилися у глибокий яр під лісом.

Якось дивно дивилися на Марійку. Пошіптували стиха і соромливо закривали лице руками. Марійка відчувала те, та чомусь була сьогодні на те байдужа. Нехай їм. Ніхто від свого нещастя не скриється.

Накопала, нагорнула повну веретку ясно-жовтавої глинки. Сіла на край берега відпочити. Загадкове шептання втихло. Всі говорили про щось інше. І що то не розказувано. Хто свою жінку бив, котрі сусіди посварилися, що поселюжник Семен вже третю курку вкрав, та що Василеву хату хтось підсипав.

При цих словах щось кольнуло її в серце і хвиля крові залила біде лице. Їй здавалося, що люди знали, напевно, що то вона. Немило їй було, не могла дослухати до кінця тої бесіди. Пішла задумано додому.

Прала у ставі.

Нижче колін стояла у воді, високо підкасана. Сукала грубі сорочки, перевертала на лівий бік. Викидала на траву. Вдарилася кілька разів праником аж залунало. Викрутила останню сорочку.

Спадали м'які вечірні тіні.

Марія розперезалася, скинула сорочку і скочила у воду. Заткала вуха і пірнула з головою. Зайшла аж в трощу, качалася свавільно по зеленкуватих хвилях, а напіврозплетена чорна коса сплила далеко.

Сіла на плиту. Намилувалася. Гарно сформоване тіло вигиналося м'яко. Наче лоза, вигинався стрункий стан. Знов скочила з великим розгоном у воду. Рознеслося голосне плюскання.

— Ану чи страшно втопитися, — подумала Марія. Заперла віддих і сховалася під воду. Насилу сиділа довго. Виринула. Цюрком спливала вода. Якось не було їй страшно.

Поволі витягала ногу з води і ставала на сиву гладку плиту. Скрутила косу і пустила на рамена. Почула в кукурудзах шелест. Хтось йшов. Не встигла вбрати сорочку. Вхопила в руки і, наче вивірка, побігла в долину садом, і скрилася під калину, кущі котрої широко розлягли і доторкалися до землі. Скудилася і натягнула сорочку. Змерзла — дрижала. Побігла назад над став і скоро вперізувалася. Слала прані сорочки на праве рам'я і в ліву взяла праник, і пішла на обору.

Застала людей, що прийшли питати складки і торгували в Катерини свиню. То сусіди напрямці ішли городом і так її налякали.

На лаві стояли печені книші, в печі варився студенець. Катерина робила голубці. Приїхав господар з млина. І не розпрягав волів, не здіймав міхів, але стогнучи, неначе циганський міх, виліз на теплу піч.

— Добре, що хоч змолів, — сказала Катерина до Марії і заносила до комори міхи. Завела до стайні воли, затрутила до возівні віз і вернула в хату.

Марійка зашивала в плечо лелітки, вичищувала рублі, обсновувала червоним шовком ширинку. Голосно горів вогонь, збігало в горшках. В хаті було неміло, душно. Великі краплі поту, неначе горох котилися з жіночих лиць. Дьордій від часу до часу обертався на другий бік, коли його добре припекло.

Майже аж на зорях полягали. Два дні пройшло у приготуванні, у праці. На храм випогодив Бог красну днинку. Чисте небо, ніде ні хмаринки. Так голосно дзвонили дзвони, так мило було на душі. І Марія вибралася до церкви. І сьогодні несла високо голову. Держалася рівно, неначе сосна. Поважно, звільна поступала. Скрипали нові, густо оббиті жовтими каплями, черевики. Брящали рублі і нісся від неї запах любистку і васильку. Перед церковним порогом задержалася. Спустила кінці своєї горботки. Запах ладану і церковний спів збудили якісь дивні чуття. В душі ширшало. Відчувала могутність, силу

Бога. Зітхнула тяжко і молилася. Ставало їй легше. Вона свою долю вклала в руки того сильного, невідомого Божества.

— Боже, татку небесний, ти даєш нещасним поміч, вирятуй і мене.

Коли священник зближався з кадилом, згинала низько голову і дивилася в землю.

По церкві застала дома за столом кілька сторонських газдинь. Катерина з виразом найбільшого щастя держала в руці чарку і приговорювала.

Жінки за кожним кроком облизувалися та втирали ширинкою губи. Дьордієві не хотілося лізти за стіл, та якось і сором було на печі лежать в таку днину. Він сів на приспу під заднє вікно.

Туркотали вози, їхали сторонські люди. То вгору, то в долину минав хтось попри хату. Кипіло життя в селі.

Все йшло, все спішило на схід.

Марія заперлася в хатині. Вбрала іншу сорочку, а горботку проміняла на шовкову рікля. Здіймила з клиня вінок, з якого висіли широкі шовкові стяжки. Поклала на голову і тісно прип'яла до коси. Аж віджило її бліде лице від цвітистого вінця і стяжок. Верх рублів прив'язала ще червоні коралі, а близько шиї, попри червону стяжку, шість шнурів дрібних воскових перел.

Здавалося їй, що все ще забліда. Сягнула рукою за китичкою калини. Розтиснула дві ягідки і розтерла по тварі. Чекала, щоб сік присох. Вбрала кептар.

Розтерла в руках стебло васильку, кілька листків любистку тикнула за пояс. Вийшла за ворота. Поглянула вгору, в долину, якимось вирахуванням кроком пустилася долів. Легенький пил здіймався за її ногами. Недалеко сходу обтерла черевики хусткою. Великий схід, такого ще не затирила. Аж шість сторонських танців, а їх сьомий. І коло кожного густо натовпилися люди. А дальше фіра в фіру.

Всякі тони скрипок мішалися в хаос невиразної музики. Від часу до часу затягне тонесенько скрипка, наче плаксива дитина, або забринять цимбали, тонко, як муха. Розмова, сміхи і знов тихо.

Нараз задуднить бубон — в-у-у-у...

Або вирветься голосне: «Та згори, а ще раз». І низько присідали здорові парубоцькі постаті. Безупину виводили всякі варіації свого парубоцького танцю. Лиця горіли. Лився піт цюрком. Ніхто не спинався. Все вперед. Люди приглядалися то коло сього, то коло іншого танцю.

(Далі буде)

Микола КОРНИЩАН

ПАРАДОКС

(уривок з роману)

(Продовження з № 352)

7.

Хотілось би вірити, що не має жодної ваги усе те, що зараз вважає вона відносно моєї особи. Коли повертаюсь до неї плечима та гнічу будь-яку охоту, варту виявити навіть найнезначніше почуття порядності. Коли натягаю поліестерову ковдру майже до рівня носа, бо учую якусь стужу, випромінюючи нею. Тут, у її ліжку. У цій надмірно густій темряві. Коли відчуваю, як вона підбирається обіч. Коли її шкіра торкається моїх лопаток і сідниць, моїх зігнутих та інертних ніг; мого торса майже без пульсу, навіть і тоді, коли вона обіймає мене. Долоня її правої руки опускається поруч мого серця, вимірюючи, мабуть, повільність його биття, віддаляючи таким чином будь-які фаталістичні намісли, погані гадки, які могли б виникнути лише через мою втому, накопичену впродовж дня.

– Спи, бо о 3-й і 17 хвилин нам доведеться прокинутися, аби зіграти нову партію в шахи, – дочую її спонукання. Але не відповідаю анічого, тільки відчуваю якусь гостру потребу заснути якнайшвидше. Бо ж втопився. Та поки що тішуся при думці, що все діється точно так, як варто б тому й бути. Бо інакше вже неможливо. Осібно отепер, коли доволі сконфужений намагаюся виглядати тільки таким, яким я є. Та майже встигаю ігнорувати її, хоча починаю усвідомлювати якесь незрозуміле співчуття до цієї особи, що постає мені чим більш ближчою, присутньою і все більше моєю. Бо ж окрім безлічі аналогій, яких помітив та проаналізував останніми днями, є щось більш очевидне; щось, що пов'язує нас і змушує думати майже однаково. Але поки що я не можу зізнатись їй в цьому. Не вагаючись, обік неї, я завжди схильний виявляти враження суворої особи, більш зацікавленої раціональною стороною існування, чим копійчаним сентименталізмом. Не виявляю з себе лишень того, кого цікавлять одні тільки минущі втіхи інтимного характеру. Задовольняюсь тим, що знаю, що вона поруч, відчуваю її якраз тут, у цій заспокійливій темряві, торкається мене, мов додаткова частка мого ж тіла. Щось холодне та

вологе. Як скоринка тіні, необхідна підтвердженню власної ж присутності. Щось позбавлене будь-якого надлишку, як, наприклад, лобкового волосся. Або інші крайності, гідні доставляти безмалъ дискомфорту та вводити в одні тільки дратівні самопочуття. Особливо отепер, коли з усією впертістю намагаюсь заснути. Разом з нею. Увійти в той самий сон. Спільний.

Але не спромагаюсь, а навпаки, просто відволікаюся від всього, що оточує мене в ці моменти: її дихання, повітря, що вібрує в цій прірві щільної п'яниці, та запах, особливо запах. Нагадуючи щось свіже і надзвичайно рідкісне. Мов лісова квітка, остання з її виду. Той різновид, імені якого я не знаю, ба навіть ніколи й не знав. Як і її ім'я, її справдешне ім'я, а не те, якого використовує в Інтернет-середовищі. Тож, повернувшись до неї спиною, схопивши її руку, яка все ще лежить поруч мого серця, питаю якомога простіше:

– Лара та ще як?

Натомість замість відповіді, відчуваю, як вказівний палець її руки мляво злинає вверх, вздовж моєї шиї, до губ. Злегка торкає їх. Щоби мовчав. Коли інша її рука чіпає моє праве стегно. Піднімається все більше й більше. Допоки не зупиняється обіч чутливої зони. Аж так близько, що тремчу навіть від найменшого її руху. Більше того, бачу, що ані вона не дозволяє собі. Може, тому, що не відповідаю їй якраз так, як очікує в ці секунди. Скоріше, залишаю все напризволяще. Замість неконтрольованого верзіння, віддаю перевагу відпочинку. Цей приємний передих. Це відсторонення від усього. Занурення у щось більш благосне, ніж будь-який нелад. Отому якраз так і виясню собі цю її жадабу тотальної тиші. Відмову від будь-якого зайвого жесту тощо. Особливо отепер, коли відчуваю її шовкове волосся на моєму обличчі. Потім добачаю, як вона опускає свою голову на мої голі груди, і це змушує мене обняти її правою рукою. Наблизити її. Наставляти дражнити, ставлячи те саме питання:

– Лара і ще як?

Але в наступну же мить її губи торкаються моїх губ. Вони холодні і вологі. А на смак, як малина.

– Та лиш так, – відповідає злегка тремтячим го-

лосом, коли відчуваю, як її нога торкається моєї. Піднімається поступово, поки не покриває пів мого тіла її тілом, що здається легшим за будь-яку тінь. Нагрівається поволі, все більше, коли добавачу, як, звільна, поринає у всесвіт снів. Бо зараз її дихання стає дедалі голоснішим, а запах стиглої малини виливається більш чіткіше, мовбито звідкілясь з потайних закомарків її серця. Мов симбіоз між усім, у що вірю, і всім, що відчуваю вперше, зовсім інакше відносно інших подібних почуттів. Як і ці її спазми. Спорадичні й супроводжуванні приємними стогонами, хоча найвологіша частина її тіла, м'яка і гаряча, ледве торкається тієї моєї вразливої частки, яка при контакті з чимось іншим викликала би біль. Але не зараз. Та аніж, коли торкається її ерогенної зони, коли, майже приліплені, відкриті частини нашої плоті, оте живе м'ясо, вводить мене в той же стан задоволення, якого, як здогадуюсь, повинна би почувати і вона якраз у ці моменти. Так же чітко і настільки ж інтенсивно, хоча, сплячи вже, знаю, що не сприймає більше нічого іншого із цієї, тільки нашої реальності.

Задоволена, витає в якомусь своєріднім уже світі. Тремтить злегка, і цей дріж змушує мене вірити, що не лише у своїй повсякденній дійсності, де іноді зустрічаю її, але і в цьому дивацькому всесвіті, зі снів, виявляє ту саму ратну волю. Здається, що не відчуває ніякої вини через те, що сталося аж так спонтанно. Видається злегка зляканою, можливо, тому, що якось-то, абсолютно незрозумілим чином, сприймає мою дещо облудну думку, таку непридатну в цій кон'юктурі, коли я не знаю чому, але на мить хочу відмовитись від усього цього. Отому і запитуюсь чи не я є якраз тим, хто помиляється і користується її очевидною одержимістю. Винятково відносно гри розуму, до якої останнім часом помічаю, що виказує буцімто уже якусь нестримну пристрасть. Ба навіть демонструє ту завзяту ерудицію, ту відданість, яка в деяких випадках змушує мене доволі жорстко реагувати на її, часом, досить непогані кроки. Грає несподівано. Імітує мене. Точніше, майже щоразу реагує оптимально на кожен мій крок. Блокує всі мої атаки. Примушує триматися думки, що вона здатна передбачити будь-яке положення фігур навіть і за чотири кроки наперед. Факт, який змушує мене злегка оберігатись її. Так на шаховій дошці, як і в цій дійсності, цієї ночі, коли дивує мене її ексцентричною поведінкою. Якраз цієї ж секунди, коли шукає ідеальне положення. Повзе поступово, а потім опускає свої, ще досить холодні ноги, обабіч моїх ніг.

Вдихає глибоко, чим глибше й глибше, змушуючи і мене дихати в той же ритм. Про що на початку навіть ані не підозрюю, оскільки вже не можу відчувати чіткої межі з-поміж наших тіл. Скоріше, мені здається, що все це – одна компактна маса, яка, в цій надто густій темряві, блищить через нашу гарячу вологу. Хоча чіткі межі наших тіл ще не перетнулися. Хоча основні частки поки що залишаються лише на рівні дотику.

– Боїшся просунутись за мій контур? – враз чую її голос. Тендітний і відчутно задоволений, навіть і тоді, коли заспокоює мене, бо одразу ж пояснює: – А може, боїшся перетнути захисний трикутник з навкіл моєї дами, з СЗ?

– Знаю, про що думаю, але не бачу того, що почувую, – відповідаю жартівливо.

Не отримую, однак, очікуваної відповіді, те, що змушує мене вірити, що вона не усвідомлює раніше сказаного. Швидше за все, гадаю, що пірнає в якісь безоднім і безперечнім трансі. Входить у той стан втіхи, який виявляє якесь особливе раювання. Щось на зразок цілковитого відокремлення від цього світу, від цього простору, в якому десь далеко, у блідім світлі добавачу лише кілька димних дахів та сірі будівлі, з відповідними пропорціями щодо припущеної відстані. Та ще бачу, якийсь металевий блиск поліруючи те, що повинно би бути небом. Така ж за спокійлива жовтизна, як та, яка отеперечки кружляє навколо нас. Бо вирішую ввімкнути лампу, на комоді з-побіля. Хочу роздивлятись її. Бажаю бачити, як вона спить. Ризикуючи її розбудити, регулюю світло на середню інтенсивність. Лише стільки, скільки потрібно аби замітити певні деталі, принаймні усі ці крихітні її форми, ці дрібні, але ідеальні пропорції. Ці мініатюрні мірки, яких обожаю, бо знаю, що завдяки їм, і через десять років, і через двадцять, та ще і в старості вони зістануться незмінними. Наче і ця шкіра, біла, як мармур. Ніжна мембрана, розтягнута до максимуму. Подібна до чистого листа паперу, лише в декількох місцях залишаючи помітними сині тонкі лінії, ніби хтось накреслив би там геометрію схематичної мережі; десь на іншому нижньому аркуші. На тім, який прихований від будь-яких зацікавлених очей. Так само як роблю і я, коли виводжу можливі комбінації основних фігур з ігрової дошки. Креслю їх, а потім покриваю чимось напівпрозорим. Так щоби тільки я міг бачити їх у момент вирішальної атаки.

(Продовження на 32 с.)

ПАРАДОКС

(Продовження з 31 с.)

Як і зараз, коли після повільного руху, мов плавного ковзання попід хвилями природного шовку, на її лівій лопатці я помічаю знак, зустрінутий ще й у присланому нею кліпі: око Гора. Просте татуювання, думаю. Але, при всебічному розгляді, осягаю, що цей символ є якраз родимою плямою. Мов і бородавка в лобковій області, саме там відкіля починається гора Венери. Бородавка, яку бачу ще чіткіше, коли, трохи віддалившись від мене, повернувшись на спину, вона скидає ковдру з поліестеру напрямцем на килим шоколадних відтінків. Це змушує мене вдатися до наступного кроку. Якомога звичайного у цьому випадку. Тож, намагаючись не розбудити її, злегка встаю з ліжка і, коли намагаюсь підняти ковдру, відчуваюсь окам'янілим. На колінах. Перед нею. Адже під ліжком помічаю глянсовий картонний прямокутник. Фото в стилі сепія. І на цій фотографії бачу себе. Таким, яким не пам'ятаю, щоб бував коли-небудь. Моє волосся занадто довге. І виглядаю старшим, ніж тепер.

Та є ще дещо на цій світлинці. Особняк із кліпу. Той же. Десь на задньому плані. Вражаючи будівля, але набагато охайніша за ту, яку бачив у надісланому нею фільмі. Дім зі свіжопофарбованими віконницями, які ніби повзуть у своїх рамах, що зачинені лише наполовину, таким чином залишаючи видимою значну частину інтер'єру. Де тремтить тепле світло. Якраз те коливання кольорів, яке змушує вірити, що ця фотографія – не тільки якийсь-то дешевий вибрик. Все доволі правдиве. Як і ці сіті риштаків, що обрамляють краї зображення. Або кілька валунів із брущатки, нагромаджених біля кам'яного столу, на якому зоріють декілька шахових фігурок. Все точно так, як не пам'ятаю, що могло коли-небудь бути, помічаю, коли бачу, як вона змінює положення тіла. Повертається до мене. Розставляє трохи ноги. Вдостачу, щоби зумів уздріти крихітну форму малиново-рожевих лабіоскротальних складок, що оточують отвір її ерекільних органів. Вдосталь, щоб зрозуміти, що, хоча в ці моменти повинен би поводитись дещо інакше, вбачаю, що насправді не можу вдаватися до чогось збіжного. Бо видовище

переді мною містить щось доволі молоде та майже невинне. Щось, що підштовхує мене бачити у всіх її естві одне лише дівчисько, захищене ореолом холоду та чимось майже неземним.

– Принеси шахи, чую її несподіване спонукання, коли електронний годинник на комоді показує 3 і 3 хвилини.

– Та принось їх уже, – повторює, помічаючи моє запаморочення. Вони в третій скриньці, в шафі біля дверей вітальні. Під старим фотоальбомом, якого також можеш захопити з собою. Просто аби могла пояснити тобі дещо важливе.

– Фото, майже зриваюсь, демонструючи якусь хвору підозру. Ця фотографія, – кажу їй, показуючи шматок картону, якого тримаю в правій руці, – звідкіля вона тут?

– Перш принеси шахи, – каже вона, уникаючи будь-яких пояснень.

– Гарзд, – погоджуюсь. – Добре, – повторюю виходячи, щоби уже через декілька хвилин повернутись із фотоальбомом та з дерев'яною коробкою.

Але знаходжу її такою, якою і залишив: цілковито голою.

– Даремно користуєшся цією твоєю чистотою... – починаю я, але не закінчую свою ідею. Бачу, як мене перебивають:

– Я не знала, хто я, допоки не зрозуміла, ким є ми. Обое. Разом, – пояснює дивлячись мені прямо у вічі, коли на її правій щоці добаваю сльозу діамантового кольору. Блискучу краплю, мов талий лід. Як щось надто живе. Наче звільнене із глибини серця. З нутра цього тендітного тіла, якого зараз обіймаю та відчуваю, що воно вже належить мені. Вона ж моя. Так як припускаю і вірю. Тільки моя, завше.

– Шахи! – раптом визволяється з моїх рук і забирає коробку з фігурками. Потім, прилягає на килим і продовжує в тім же реєстрі:

– Дозволь мені розташувати фігурки точно так, як вони повинні бути, щоб ми могли продовжити одну з наших партій. Незакінчений матч. Аби ти зміг згадати щось важливе.

– Щось не вловлюю, – відступаю. – Лара, наполягаю, будь трохи чіткішою, будь ласка.

– Лара Кларет, – представляється вона.

– Кларет? – дивуюсь, згадуючи, що це ім'я викарбоване й на кулоні, що в мене вдома: око Гора.

(Далі буде)

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 352)

14.

Микола Іванишин прибув до Віктора подякувати за те, що допоміг Данієлі найнятися в «Піщиколі». Помітив чорну траурну стрічку на закаті піджака, але не наважився запитати. Подумав, що то, певне, теж за Ірину. Але Віктор піймав його здивований погляд і пояснив:

- Померла мама. Я вчора повернувся із Златни.
- Ой, Господи... Я вам дуже співчуваю.
- Дякую.

– Вам вже не треба було ще одного нещастя. А коли помирає мати, мені відомо, що саме відчуває син, бо я теж утратив маму і навіть не знав, що вона померла, щоби міг бути на похороні й попрощатися... Я знаходився тоді в Бухаресті, а ті, котрі повинні були повідомити, що мама вмерла, не повідомили. Але нічого не зробиш, батьки таки вмирають, хоч ми бажаємо, щоб вони жили вічно...

– Правда... – згодився Віктор.

– А ваша мама, наскільки пам'ятаю, була ще не стара. Мабуть, хворіла на щось.

– І старою не була, й не хворіла! – твердо відповів Віктор. – Прокурор з Сучавської прокуратури і якийсь чиновник з районного сільськогосподарського управління погрожували моїй мамі ув'язненням, а вона так сильно злякалася, що лопнула в її голові судина, і хоч швидка допомога повезла в лікарню, через кілька годин мама померла.

– Погрожували посадити, кажете? Чому? За що?

– Коли увійшли в колективне господарство, мої батьки не записали туди всю свою землю. Ну, й знайшлися порядні люди й донесли про це, куди треба, після чого почалися слідство, погрози... І хоч був би тато дома, але він якраз тоді знаходився в мене. Тато мав інакше поводитися.

– Ця колективізація – просто свинство! – досадно виголосив Микола Іванишин.

Вражений почутим, лікар довго дивився на Іванишина.

– Не сподівався я почути ці слова саме від вас... – сказав нарешті Віктор.

– То чому? Бо якраз тому, що я не був згідний із заснуванням у Златні колективного господарства, мене викинули і з партії, і з роботи й залишили, як кажуть, без насущного хліба.

– Не сердьтеся, але я вам скажу таке: я пригадую, що, навпаки, ви

були той, котрий примушував людей іти у так звану товарашію і теж ви настирливо переконували їх записатися в майбутнє колективне господарство.

– Правда. Я маю відвагу й совість визнати свої помилки. А щодо колективізації – то так, я помилився, а помилився тому, що був твердо переконаний, що партія має рацію завжди і в усьому, але виявляється, що не так. Але переконуєшся в цьому тільки тоді, коли вникаєш у дійсність. Так сталося і зі мною. Доки не відвідав розхвалене колективне господарство із Серільою, я вірив, що лише колектив зможе забезпечити селянам щасливе життя. Їздив і ваш тато з нами в те колективне господарство. Але ні бадіка Ілаш, ні всі інші златняни не помітили тамтешньої правди, тобто крадіжки, обман і брехні, а я розкусив там усе, бо цікавило мене і я таки всунув свого носа до чужого проса. Всі інші, котрі приїхали зі мною на так звану екскурсію, бачили лиш страви, цуйку і вино, завдяки чому вони повинні були дійти висновку, що колективне господарство ніщо інше, як таки Божий рай. А потім мене дуже здивувало, що після такої поїздки «екскурсанти» все ж таки не бажали колективного господарства. І я запитав себе: чому? Не вдалося мені зразу відповісти, бо гадав, що не скрізь відбувається те, що в Серільї. Довго мучило мене це запитання, доки я зрозумів, що майже скрізь колективні господарства невдалі.

– І дійшли ви до логічного висновку, що колективна праця погана, – спробував Віктор продовжити ідею Миколи Іванишина.

– Ні-ні-ні! – впевнено заперечив той. – Я переконаний, що колективна праця і продуктивна, і прибуткова. Не в цьому помилилася партія, коли започаткувала процес колективізації.

– Якби почув ці ваші слова хтось із партії, вважав би вас ворогом.

– Таки вважали мене ворогом, тому й виключили з партії. З тих же причин посварився я з тутешнім головою народної ради, котрий одночасно, як і я колись, обраний секретарем комунального комітету партії. Чого не розуміють люди, шановний докторе? Не розуміють, що партія складена з людей, а люди іноді помиляються. Тобто й партія, ні?

(Продовження на 34 с.)

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 33 с.)

Якраз цього не визнають партійні керівники. А щодо колективізації партія вкоїла дві великі помилки, з яких одна основна, капітальна, вирішальна. Перша: партія поставила керувати землеробством людей, які анітрохи не розуміються на землеробстві: робітників з фабрик та заводів або залізничників, ким, чую, був раніше голова златнянського колективу. І після цього вимагають, щоб результати були хорошими. А друга помилка, ота капітальна, ось яка: партія твердить, що після колективізації, земля вже не належить кожному селянинові, та земля, з котрою увійшов у колгосп, а стає колективною власністю, іншими словами, земля вже державна. А це що означає? Означає, що не знаєш – маю на увазі партію, – що для селянина земля – це найдорожче, це його життя! А ти відбираєш у нього життя! І потім хочеш, щоб він тебе любив і добровільно віддавав землю, тобто своє життя. Це просто дурість!

– Я повністю згідний з вами. Але мене дивує чути таке саме від вас. І запевняю, що для мене – це приємний сюрприз. І ви, певне, розумієте, чому дивуюся. Бо знав вас, як знали всі наші односельчани, не звичайним комуністом, а таки запеклим, завзятим борцем за соціалізм і ні в якому разі його ворогом.

– Я й зараз боровся би за соціалізм, але я переконався, що цей лад, що в нас тепер, аж ніяк не назвеш соціалізмом, а його шкідливою карикатурою.

– Таки так? Мені теж не подобається такий соціалізм, хоч, зрештою, повинен би подобатися, бо пропонує оптимістичні ідеї й ідеали, багато з яких, правда, нездійсненні. Але не люблю соціалізм через вашого попередника, через Леся Ґалана, котрий покалічив мене на все життя: ляпнув щічкою й залив мені очі вапном, після чого втратив я ліве око й от-от мав осліпнути й на праве і стати незрячим. Був я тоді учнем початкової школи і, якщо став би незрячим, не зміг би продовжити навчання й мав би нипати тростиною вулицями, як нещасний Туз. Ви знаєте Туза? Це той старий чоловік, котрий...

– Чув про нього. Чув і його сумну історію.

– Але я гадав, власне, сподівався, що відтоді, коли був я учнем початкової школи, й дотепер стан речей змінився. Але, на жаль, залишився таким же. Бо якщо були б якісь позитивні зміни, моя мама була би серед живих. А кілька днів тому мав я ще один приклад, що стільки років нічого не змінилося. Моя менша сестра Аспазія віддана за старшого сержанта міліції Чезара Крачуна. Чезар дуже хороший хлопець – сирота, виріс у дитячому будинку, але вчився старанно, працював

важко, доки вийшов у люди й тепер працює сумлінно. І що ви гадаєте? Кілька днів тому його викинули з міліції! Причина? Чезар Крачун, оденившись, увійшов у небезпечну для нашого суспільства сім'ю! То правда, що були ми куркулями – ви ж знаєте – і жоден з нас не є членом партії, але ми не вороги і любимо свою батьківщину. А коли Чезар поцікавився в районній міліції про причину його виключення, відповіли, що так вирішила партія. Отже, ви правий, коли кажете, що партія складається з людей і то неоднакових – одні злі, підлі, жорстокі, а декотрі, може, й порядні.

– Певна річ, що між членами партії є чимало чесних і хороших людей. Мав я в партійній школі чудового колегу й заразом чудову людину. Звуть його Шербан Марін. Тепер він секретар партійного комітету великого бухарестського підприємства. Колись, може, оповім вам про нього. І тутешній голова народної ради теж секретар партії, але ні в якому разі я не можу порівняти його з дядьком Шербаном Маріном! Нізащо у світі! А цей Вареник ще й тупоумний, впертий і не дозволяє співбесідникові пояснити те, що йому незрозуміле. А тому щодо водоочищувальної станції прошу вас, ідіть до сільради без мене, бо якщо побачить з ким ви прийшли, ще може не погодитися з нашою ініціативою.

– Невже? Значить, ви здорово посварилися, – припустив Віктор.

– Була не сварка, а швидше гаряча розмова, але він упертий, як мул затятий, і не тільки впевнений, а вимагає, що лише він має рацію у всьому, що він вирішує все. Я переконаний, що так станеться і з водою – він присвоїть собі усі заслуги.

– То нічого. Ми матимемо задоволення, що здійснили хороше й дуже необхідне діло, а це важить значно більше, ніж похвали якихось високих установ, ні?

– Правильно! Я теж такої думки.

Але доки жителі Сфинту Ґеорґе матимуть на підвір'ї власний кран, мене ще чимало часу. Бюрократію зовсім нелегко подолати. Довелося Вікторові бігати до різних установ за підписами; у одних випадках просто не зрозуміло навіщо того підпису. Приміром, Віктор запитував себе, чому необхідний ще й дозвіл пожежників. Для чого? Щоб уникнути займання води? Аж наступної осені, тобто у вересні 1965 року, прибули нарешті з Тульчі інженер і ціла група техніків та будівельників. Вони організували будівельну площадку майбутньої станції фільтрації і дезінфекції води. Після закінчення будівництва доведеться закопувати труби по всіх вулицях, хоч, логічно, ці роботи повинні були здійснюватися одночасно.

Існували моменти, коли Віктор був готовий перестати займатися проблемою питної води. Зрештою, те, що належало йому, він здійснив: одержав згоду Державного комітету вод і Міністерства охорони здоров'я (з тієї нагоди відвідав він і професора Кипайла, який щиро зрадив, коли побачив свого колишнього студента й пообіцяв допомогти йому, коли з'явиться проблема переведення); одержав також печатку й підпис районного управління з питань санітарії. З рештою проблем хай займається Семен Вареник, бо йому як голові катирлезької народної ради дадуть лавровий вінець. Вікторові набридли безрезультатні біганини й бюрократія, а тому вирішив більше не займатися проблемами питної води, бо свою справу він зробив.

Джіка Міжок повернувся до Сфинту Георгіє ще минулого листопада і разом з Миколою Іванишиним закінчили копати канали, якими дунайська вода вже гасила спрагу «сагари», що простягалася між селом і морем, і з травня місяця почали копати великий канал Сфинту Георгіє-Суліна. Канал починався за один кілометр від села і перпендикулярно виходив на ріку. Його довжина дорівнюватиме 32-ом кілометрам. Робота більш складна, ніж на попередніх малих каналах, тому відчувалася потреба хоч би у ще одному екскаваторі ДГ, але обіцяний імпорт хтозна-коли здійсниться.

— Нічого, Колю, — підбадьорював Джіка Міжок Іванишина, — обійдемося і нам удасться закінчити канал лише цією «дичиною». Правда, триватиме це довше, але будь певний, що ми таки доріємо до Суліни.

Але Семен Вареник нехтував значенням такого важливого проєкту, яким був канал Сфинту Георгіє – Суліна і, після ще однієї «дискусії» з Миколою Іванишиним, написав на нього донос про те, що він нібито використовує державний екскаватор у власних корисливих цілях. Замість виконувати роботу, за яку одержує зарплату, Микола Іванишин возить екскаватором людям намул з Дунаю за неمالі гроші. Навіть йому, голові народної ради, привіз ківш намулу, за що вимагав 200 леїв, які голова заплатив Іванишинові перед свідком Григорієм Пантелеєм.

Не мало жодного значення ні свідчення інженера Косми, що робота на каналі розгортається нормально, за графіком, ні те, що написав обвинувачений, визнаючи, що справді повіз голові народної ради ківш намулу, але на його прохання, а 200 леїв одержав не тому, що вимагав ті гроші, а тому, що голова наполягав, дав йому їх майже силоміць, хоч він від них відмовлявся. Крім доставленого голові Семену Вареникові намулу, він ще одвіз старій вдові, яка живе край села (не знає, як її звати) і від якої не взяв жодного лея, що можна перевірити. Це єдині два рази, коли

він возив екскаватором намул, а не як написав про це Семен Вареник. Але незважаючи на це, Миколу Іванишина заарештували, судили поспіхом і засудили на один рік ув'язнення.

Якось одного дня в обід, подаючи до столу, тітка Марія сказала Вікторові:

— Шкода того чоловіка! Я про того, котрий копав канали. Ви чули таке? Ти благаєш його, щоб привіз тобі намулу на кирпичі і ти ж пхаєш його в кримінал! Ви, певне, знаєте, що Семен старший брат мого Матей, але той має чорну душу, і Матей не говорить з ним уже кілька років. Їхній менший брат Мітіка, понтонер, говорить з Семеном, бо мусить, інакше той може викинути Мітіку з понтона й залишити його без насущного хліба. Коли дивишся на Семена й бачиш, що сміється, жартує, гадаєш, що він порядний. Та де! То таке зле, що борони, Боже!

Через кілька днів після ув'язнення Миколи Іванишина до диспансеру прийшла Данієла. Посиділа трохи, плачучи, на лавиці в хоромах, а коли вийшов лікар, вона піднялася:

— Цілую руку, пане докторе!

— Добрий день, Данієло, — відповів Віктор трохи здивований.

— Я прийшла сказати вам, що, видай, піду звідси геть. Повернуся до Бухареста. Я ще ніде не зустрічала таких злих і ворожих людей, як оці! Хто видів таке, пане докторе, аби віддячилися тюрмою за твою добру послугу?! Таж він просив Миколу, щоб той привіз йому ківш намулу, а не, як він замельдував, що Микола привіз не тільки непрошений, а ще й гроші за те правив.

— Тут, Данієло, люди, взагалі, порядні, але, як буває не раз, у сім'ї не без виродка. Тому не гадаю, що твоє рішення повертатися до Бухареста правильне.

— Хлопці теж не хочуть іти звідси, але як мені вижити на такій мізерній зарплаті? Хлопців мушу одягнути, взути, щоб не говорити про харчування, зошити, підручники й інше.

— Хіба в Бухаресті матимеш кращу зарплату? А рік мине швидко, й випустять твого чоловіка. Щоб вже не говорити, що Микола Іванишин міг би звільнитися достроково за бездоганну поведінку, а також якщо працюватиме там, а він, певна річ, що працюватиме. Крім того, його колега Джіка Міжок казав мені, що підприємство земельної меліорації надіслало прохання до в'язниці «Поарта Алба», в якій пропонує, щоб в'язень Іванишин Микола, згідно з правом на працю, був відряджений на будівельну площадку каналу Свинту Георгіє-Суліна, оскільки він здібний спеціаліст і необхідний підприємству.

— І гадаєте, пане доктор, що ті захочуть?

(Продовження на 37 с.)

Анна ТРАЙСТА-РУШЬ

СТАРИЙ РЕМІНЬ

(Уривок з роману «Дикий рай»)

Николая Булібку обійшло воєнне горе. Він, будучи куховаром, не воював прямо та повернувся додому, як і Федур, здоровим.

Після нежданої смерті його батька Гаврила і військової служби, а тепер і війни, Булібка потроху протверезився та усвідомив і реальність життя.

Відслуживши воєнну службу, скоро одружився із якоюсь некрасивою, товстою, як і він, але багатою волошкою, яка виявилась дуже порядною, та взявся серйозно до господарювання. Бо не дарма у рунян є такі поговірки: «Який їхав, таке й стрітив», «Хто на кого схожий, той для того й погоджий». Бо після химерної смерті його батька всі рунянські дівчата як багаті, так і бідні, відказували такому жениху. Не маючи успіхів поміж ними, він не думав багато і забрів у чужі села, де скоро знайшов собі пару, як міх свою лату.

Булібка працював багато. Орав, сів, косив і жав від ранішнього дзвона, що будив людей, до вечірнього, який звав усіх додому, бо тоді рідко у кого був годинник. Приязнучи¹, став скупим та завжди недоплачував людям за їхню роботу. Хоч і не крав та не шахрував ніколи, залишився назавжди сином Гаврила Білібуна.

Якось на Великдень все село, від наймолодшого до найстаршого, за звичаєм вийшло після вечірні на цвинтар. Одні хотіли поговорити, інші погуляти, а старі надивитись на гарно прибрану² молодь, котра співала й веселилась.

Прийшов на цвинтар поміж люди й Николай Булібка зі своєю волошкою та приєднався до гурту чоловіків, де був і Федур Чірібан. Хоч і товстий, але одягнений у новий волоський сорочці та кожусі із червоними і синіми китицями, підперезаний шкіряним чересом із кишенями, у широких гачах та взутий у шкіряні нові чоботи, а на голові – дорога солом'янка, закосичена барвінком, виглядав добре, як справжній заможний господар. Правду кажуть: «Вбери пня та має імня».

Булібка, хоч і заздрих Федурові ще з дитинства за його шкільні та парубочькі успіхи, все ж таки не сторонився його ніколи та вважав себе його другом. Булібка добре знав, хоч і не признавав прилюдно, що без Федура не обійдеться, бо такого вправного майстра, як Чірібан, не було на все село.

Тепер Николай стояв біля Федура і Семена Павлишиного та глядів, як й інші, на молодь, слухав, як

дівчата та молодіці співали веселу розважальну пісеньку про лінивого парубка, що звучала далеко:

– Соловію, сватку,
ци-с бував у садку?
– Ні-м бував, ні-м гуляв,
бо я копав, грядку.

– Ференце³, Ференце,
ци-с посіяв зеренце?
– Ні-м посіяв, ні-м косив,
бо-ня заяць укусив.

Трохи подалі парубки перескакували «Козу», потім грали «Ременя», «Ляпші» та інші великодні ігри. Далі хлопці приєдналися до дівчат та всі разом розважались. Грали: «Чиє горнятко?», «Розходіться задні, будете передні!» або «Хусточки», «Свічечок», «Коника». Всі веселились, сміялись, раділи одне одному, святу і весні, забувши про домашні клопоти. Ну ж бо Великдень!

Ані діти не відставали. У довгих сорочечках із тканого повісного товстого полотна, що неміло драло тіло, підперезані червоними поясками дівчатка, а хлопчики – голубими або чорними, бігали босі навкруг церкви та стрибали й собі «Коником», як і старші. Тримались часто і «Мотузки», котра завжди навмисно рвалась, а вони падали і галасували, щасливі як ніколи.

Федур, захоплений давніми молодіжними іграми, не заперімітив Булібки. Але, коли той поздоровався: «Христос Воскрес!» та запитав: «Што робиш, ровеснику?», одразу стрепенувся, мов після короткого приємного сну.

– Воістину Воскрес! – відповів Чірібан весело, по-дружньому подавши тому руку. – Добре! А ти? – запитав він Николая коротко та зміряв його поглядом із ніг до голови. Потім його погляд неохоче зупинився на чересі й Федя занепокоївся. Здавалось, що він десь бачив той ремінь. Але коли? У кого? І де саме? Не міг собі пригадати зразу. Металеві жовті гудзики, пришиті до ременя для прикраси, світилися та гляділи на Федю знайомо й мучили його пам'ять.

– Удки маєш такий файний ремінь, Никола? – запитав зразу зацікавлений Семен Павлишин, його сусід, бо ще не бачив дотепер у Булібки такого че-

¹ Приязнучувати – економити, збирати, накопичувати, заощадити; цінити.

² Прибраний – причепурений, зодягнений гарно, наряджений.

³ Ференц – (від угор.) Федур, Федір.

реса, що притягав зір мистецькою майстерністю невідомої рунням руки. А до того було видно, ремінь не новий.

– Остав уд няня, – відповів той спокійно. Але Федур зраз зблід, як вапно, і похитнувся. Трохи, що не зомлів.

– Што із тобов, Фе'? – запитав тихо переляканий його сусід, Нистор Шпетак, що прилучився тоді до гурту. Але Федур мовчав та важко дихав.

– Федьку, говори! Тобі – зле? – настоював його друг та потряс за плече.

– Нічо... Ремінь... – прошептав тихо Федур та віддалився від гурту, зловившись за паркан із заплетеного у колос пруття, що обгороджував цвинтар.

– Який ремінь? Чій?

– Ремінь няньовий...

– Де?

– У Булібки, – ледве промовив Федур та скоро подався із цвинтаря сходами вниз, а потім через дорогу попрямував на кладовище, де була уже двадцять років могила його батька Ігната Чірібана, над якою нахилився дряхлий дубовий хрест, як до молитви.

Довго просидів там Федя. Старався спогадами повернути минулий час, але дарма, не зумів. Сльози затьмарили йому зір, як чорні важкі хмари перед страшною бурею.

Пішов і на могилу Гаврила Булібуна, бо і та заростала будьяками уже п'ятнадцять років, а її хрест повалився на землю та жалібно лежав на протилежній стороні могили, мов цурався її.

Федя уже не плакав і не побивався, тільки сердився, сварився у думці із невидимим, хотів помститись, та не знав як. Коли трохи заспокоївся, промовив голосно давню поговорку, котру почув колись від своєї матері: «Око – за око, зуб – за зуб» і повернувшись прямо до батьківського дому.

Коли син розказав матері про ремінь, вона не здивувалась. Знала із самого початку, як сталося, тільки не могла довести. Виплакавшись знову, Івона благала сина, аби не «розкопував мертвих», не розказував нікому та не шукав правди, бо вона загинула давно по трибуналах.

– А ремінь? – запитав обурений Федя.

– Лишай ремінь! Хай носить его син! Може 'му буде на хосну... – відповіла спокійно Івона.

Невдовзі після того Федур витесав і вирізьбив новий хрест та поставив на батькову могилу біля старого. А на пам'ятну суботу, коли, за звичаєм всі приходять на кладовище і запалюють вечором свічки помершим, а молодь розкладає на горбі високе вогнище, як у прадавні часи, на новому хресті знайшли завішений той самий ремінь, якого носив молодий Булібка на Великдень та через який загинув сам Ігнат Чірібан.

Довго висів там ремінь, поки сам не зогнив і не розпався. Згадував, мабуть, що страшні непростими гріхи не мовчать ніколи вічно. Вони самі завжди виходять на поверхню, щоб очистити неспокійні душі і щоб життя йшло вперед по-новому, як велить кожному доля.

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження на 35 с.)

– А чому би ні?

– Ви питали мене про Бухарест. Якщо повернуся, я в Бухаресті не матиму більшої зарплати, але там зможу заробляти ще додатково, бо кличе мене не одна пані прибрати в квартирі, прати, прасувати.

– Ану, подожди, ти підказала мені ідею. Ти могла би й тут заробити якісь гроші, крім зарплати в «Піщіколі». Вчора був у мене інженер, котрий керує діяльністю при майбутній станції очищення й фільтрації води і цікавився про кухарку для своїх робітників, тобто дев'ять чоловік. Ти могла би готувати їм їжу кілька місяців, мабуть, таки круглий рік, скільки триватимуть роботи. Якщо ти згодна, я поговорю з інженером.

– Я згодна, пане доктор, чому ні?

– Гаразд. Я представляю тебе інженерові. Попрошу також згоди в директорки «Піщіколи», бо там, мабуть, не маєш надто багато роботи, не так?

– У них справді мало роботи: чотири кімнати й невеликий двір. Щодня роботи не більше, як на дві години. Іноді ще й посилають мене до магазину за покупками.

– Напитків?

– Ну, так. А решта дня, зізнаюсь, щоб не гнівити Господа, сиджу без роботи. Минулого тижня, хоч ніхто того не вимагав, я випрала в Дунаї лавник із кабінету товаришки директорки.

– Якщо так, матимеш досить часу готувати їжу робітникам. Народна рада виділила їм кухню ось там, в отій хаті, що біля магазину, а харчі привозитимуть їм із Тульчі. Піду сьогодні говорити з інженером про цю справу і я певний, що все буде гаразд. Я певний також, що ти даси собі раду працювати у двох місцях. Крім того, матимеш нагоду годувати і своїх хлопців, бо звісно, де їдять дев'ять, можуть їсти ще двоє дітей.

– Дякую вам, пане доктор, і, може, змилюється Господь та повернеться мій Микола...

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПРИГОДИ ХОРОБРОГО ОПРИШКА ГРИГОРІЯ ПІНТІ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 352)

13. Григорій Пінтя в Сатумарській в'язниці

Генерал Вальтер Гросман крокував радісно по кімнаті, яка служила йому кабінетом, потирив руки, наливав у келих токайського вина, випивав і знову починав крокувати, радіючи і надіючись на цісарську похвалу, бо ади: нарешті бувший капітан цісарської армії, повстанець Григор Пінтя попався в його руки.

Цього разу таки попався! Бо скільки разів ловили Григорія Пінтю стільки разів виявлялось, що то не він, а цього разу попався справжній Григорій Пінтя, адже його впізнав полковник Франз Ловенбург.

Генерал тричі питав полковника: «Полковнику! Ви впевнені, що це бувший капітан Григорій Пінтя?». «Я впевнений, пане генерале, впевнений він дружив з покійним Людвігом фон Зутнером, говорять, що навіть дочка полковника – дружина графа Ернеста Вельфіна, покохала оцього капітана».

«Он як?!» – трохи не скрикнув полковник Гросман пригадуючи, як колись і він був закоханий у Терезу-Клару – дочку Людвіга фон Зутнера, але та, хоч і приділяла йому досить уваги, вийшла заміж за старого та немічного, але багатого графа Ернеста Вельфіна.

Та чорт з ними! Добре, що розбійник у його руках!

Він виплатив людям, які привезли зв'язаного Григорія Пінтю, 500 талерів, а розбійника під конвоем відправив до Сатумарської в'язниці.

Спочатку йому здавалось, що люди, які привезли Пінтю, були схожі на опришків, на розбійників, а не на газдів з Мойшенів, але коли Франз Ловенбург запевнив його, що розбійник зв'язаний є саме капітан Григорій Пінтя, відкинув усі підозри.

Тепер сам імператор гратуватиме його, бо вже його величності наділи скарги та різні чутки про цього головоріза...

Імператор доручив йому важку місію, а він тепер виконав її!

* * *

– Пінтя у наших руках! – крикнув радісно заступник коменданта Сатумарської в'язниці.

– У чийх руках? – запитав байдужим голосом напів'яний комендант і налив собі повну чарку борошпалінки¹.

– У наших, пане коменданте! У наших! У ваших і моїх, – аж підстрибував заступник з радощів.

– У моїх руках чарка, а у твоїх руках – нічого, вітер свище крізь пальці! Бери бодай чарку.

– Коменданте! Гм, гм, пане коменданте, зловили Пінтю – розбійника Григорія Пінтю, а вам до чарок?

– Ну і що? Ми зловили понад двадцять отих Григоріїв Пінтів, я сам асистував на страті восьми з них, – махнув рукою комендант.

– Цього разу зловили справжнього Григорія Пінтю – бувшого капітана цісарської армії.

– Кожного разу ловили справжнього, кожного разу! Цього разу теж справжнього. Я впевнений у цьому. Звідки вони знаходять отих Пінтів?

– Коменданте! Цього разу повстанця Григорія Пінтю впізнав полковник Франз Ловенбург, він з ним...

– Знаю, знаю... я теж колись зустрічався з волоським капітаном, цісарської армії, Григорієм Пінтею.

– Тож ви його знаєте?...

– Так, але...

* * *

– Зловили Григорія Пінтю!

– Зловили, зловили розбійника!

¹ Борошпалінка – горілка з абрикос.

– Попався головоріз, ой попався!
 – Впіймали опришка!
 – Впіймали злодія!
 – Добре, що впіймали, бо не було спокою від нього!
 – Один страх тільки, що ось-ось нападе на тебе!
 – Не можна було спокійно дорогою пройти!
 – Коли б скорше стратили його, бо хтозна?!
 – Говорять, що він вже втік з тюрми!
 – З тюрми, як з тюрми, але говорять що він може відкрити будь-який замок, будь-яку колодку...
 – Еге, а ще говорять, що його ні шаблюка не рубає, ані куля не бере!
 – Огов, панове! Це вже фольклор – легенди видумані бідняками!
 – Фольклор не фольклор, легенди не легенди, але коби чим скоріш стратили повстанця!
 – А назначили вже дату його страти, я б дуже хотів подивитись на цей довгочікуваний нами всіма момент.
 – Я теж!
 – Хто б не хотів? Усі ми хочемо, але відай нам не дано цієї утіхи.
 – Як то не дано?
 – Що ти говориш?
 – Та те говорю, що його судитимуть не в Сату Марі.
 – А де?
 – Де зловили, там і судитимуть!
 – Ой, ні!
 – Як то ні? Завжди так було!
 – Так буде і цього разу, побачите.
 Завтра-післязавтра побачимо.
 – Ви забули одне діло, шановні пані та панове.
 – Що ми могли такого забути?
 – Пінтя – бувший капітан цісарської армії.

– Ну і що?
 – Сам цісар хоче його смерті, тому і післав восько² по його слідах, мабуть, хоче і він натішитись стратою зрадника.
 – Ого, та ж його буде судити военний суд?
 – А як ви думали?
 – І сам цісар буде на його страті?
 – Точно буде!
 – Буде, буде, аякже?
 – А чи не багато честі для зрадника?
 Ось так розмовляла між собою австро-угорська аристократія, угорські багатії та волоські підлабузники.
 У цей час по марамороських селах та убогих гірських присілках, велися інші бесіди, переповнені сумом і жалем:
 – Чи чули ви новину? Кажуть Григорія Пінтю зловили.
 – О Господеньку Святий!
 – Цього не може бути!

– Де, коли, як?..
 – Та вчора, кажуть, десь коло Сукмаря.
 – Заперли його у сукмарській пушкирії³.
 – Та што тепер буде?
 – Хто нас захистить від багачів?
 – Хто заступиться за нас?
 – Треба молитися з нього!
 – Треба, треба!
 – Ходімте до церкви!
 – До церкви, до церкви!
 – Господи спаси його!

(Далі буде)

Ілюстрації Георгія Якутовича

² Заперти – закрити.

³ Пушкирія – в'язниця.

Андрій ПАРУБІЙ

Чорні хлопці

Чорні хлопці рушають у ніч
 Крок за кроком і пліч-о-пліч.
 Захід сонця позаду згасає.
 Таємничими схилами гір
 Ми йдемо до холодних зір.
 Темна ніч чорних хлопців вітає.

Не згасить свого вогнища ви.
 Гей, дівча, не заплюшуй очі.

Виглядайте – і прийдем з пільми,
 Ми прийдем опівночі.

Чорні хлопці, попереду шлях,
 Ліс нам батько, а небо – дах,
 Вовче лігво в негоду сховає.
 Боротьба причаровує нас.
 Дух повстання ще в горах не згас.
 Небезпеці назустріч рушаєм.

Не згасить свого вогнища ви.
 Гей, дівча, не заплюшуй очі.
 Виглядайте – і прийдем з пільми,
 Ми прийдем опівночі.

У зв'язку з можливою екранізацією повісті «В неділю рано зілля копала...» Ольга Кобилянська підготувала 12 листівок і фотографій, які вперше публікуються у цьому числі «Нашого голосу» (детальніше на 5-7 с.).

Тетяна: зачіска, звисаючі коси, у волоссі маки

Гуцульський одяг

Гуцулка. — Нучка.

Названа мати Гриця

Huzule. Huzul.

Названий батько Гриця